

ANNIE BESANT

A HÁROM ÖSVÉNY

Fordította: Dr. Hary Györgyné

ELŐSZÓ

E könyvecske Annie Besant három előadását tartalmazza, melyeket Benaresben, 1896 októberében tartott.

Ahogy a szerző az angol kiadás előszavában szerényen megjegyzi, eredetileg arra kérték fel, hogy a Bhagavad Gitáról tartson előadás-sorozatot, de nem érezvén magát kompetensnek arra, hogy e nagyszerű művet méltassa, helyette az Istennel való egyesülés három ösvényét tárgyalta a Bhagavad Gitá útmutatásai szerint.

Az olvasónak tekintetbe kell vennie, hogy a tanulmányok voltaképpen előszóval elmondott előadások gyorsírási jegyzetei alapján készültek, bár az előadó azokat utólag még természetesen átnézte. Ugyancsak felhívjuk arra is a figyelmet, hogy a szerző ezeket az előadásokat Indiában, indiai közönség előtt tartotta. Annie Besant, mint minden gyakorlott előadó, nemcsak tárgyának megválasztásánál, hanem az előadás részleteinél is alkalmazkodott hallgatóságához. A nyugati olvasó előtt talán furcsának tűnnek fel az indiai közönség számára oly ismerős fogalmak, de a mondanivaló lényege – ha lehámozzuk róla az európai fül számára különösnek tetsző külsőségeket – minden olyan ember érdeklődésére számot tarthat, aki az Istenhez vezető utat, a lélek fejlődési lehetőségeit kutatja.

Balatonfüred, 1944. június

Dr. Hary Györgyné

KARMA MARGA

Három ösvényt mutattak meg a bölcsek, s ezek közül bármelyiken elindulhat az ember: ha követi az ösvényt, eléri a felszabadulást. Három az ösvény és bizonyos értelemben mégis csak egy. Módszerükben különböznek, de céljuk egy és ugyanaz. Ha külső feltételeikben el is térnek egymástól, mind a három az egy Énhez vezet, mind a három ugyanazt a célt keresi. Ez a három ösvény, az indiai bölcelet szerint a három Marga – a Karma Marga a cselekvés, a Dzsnána Marga a bölcsesség, a Bhakti Marga az odaadás ösvénye – végül egybeolvad, s befejezésül mindegyik megszerzi a másik kettő sajátosságait. Minden egyes ösvény szinte belenyúlik a másik kettőbe, s egyetlen egységbe olvasztja a három jellegzetességeit. Mert amikor elérjük a jógát¹, akár a karma jógát, akár a dzsnána jógát, vagy akár a bhakti jógát, a vég ugyanaz: egyesülés az Énnel. A szükséges képességek hasonlítanak egymásra, és aki az egyikre elérte a tökéletességet, az megszerezte a három ösvény bármelyikén kifejleszhető összes tulajdonságokat.

E módszerében különböző, de céljában azonos három ösvényre az indiai irodalom legszebb és legismertebb szentírása, Sri Krisna² szózata, a Bhagavad Gítá³ világított rá. Itt magyarázták meg az ösvényeket, s nyilatkoztatták ki céljukat. Itt tanuljuk meg, hogyan ébred fel a bölcsesség a tökéletes odaadású ember szívében; itt tanuljuk meg, hogyan lehet ragaszkodás nélkül cselekedni úgy, hogy cselekedetünk ne láncoljon újraszületéshez; és itt tanuljuk meg azt is, hogy mindegyik ösvényen elénk jön az Úr, a Legmagasztosabb reánk adja áldását. Bármelyiken is járjanak az emberek, az egyetlen Ént⁴ keresik a cselekvés, a bölcsesség, vagy az odaadás vonalán. És azok, akik keresnek, biztosan, kikerülhetetlenül megtalálják Őt, mert mindennek Egy az Énje és mindhárom ösvény célja ugyanaz.

Ha megfigyeljük a természetet, ha végignézzük az egész világon, mindenütt azt tapasztaljuk, hogy a lények az Ént keresik, mindenütt, minden irányban, különböző formában, különböző néven, bölcsen vagy vakon, tisztán látva vagy tapogatózva, minden az Ént keresi, minden az ént igyekszik megtalálni. A nap, amint szétlövellli sugarait a térben, az Ént keresi; a hatalmas óceán, amint hullámokba tornyosul, az Ént keresi; a szelek, amint bejárják a föld felszínét, az Ént keresik. A fák az erdőben, amint kinyújtják karjaikat, az Ént keresik; minden állat, ha homályosan is, az Én felé botorkál; az emberiség, ha vakon, ha balgán, ha tévesen is, az Ént keresi. Az egész teremtésnek ezt az irányzatát, ezt a minden életformában megnyilvánuló egyetemes ténytet neveztek az ősi időkben az Én keresésének. Korunk tudománya is felismeri a természetben ezt a törekvést, és fejlődésnek nevezi. Így, ősi vagy modern szemmel nézve egyaránt fölfedezhetjük ezt a fölfelé irányuló belső aspirációt.

Miért van az, hogy minden az Ént keresi? Miért van az, hogy minden igyekezetnek az Én a célja? Vajon nem azért, mert az Én mindenkinek a szívében ott lakozik? Az óceánban éppen úgy, mint az ásványban vagy a fában, az állatban vagy az emberben, az Én ott rejtőzik a

¹ Vagyis az ösvények végcélját; a jóga ugyanis az Énnel való egyesülést jelenti, s ezt többféleképpen, az egyén hajlamainak megfelelően lehet megoldani. Így beszélhetünk tehát karma jógáról, dzsnána jógáról, bhakti jógáról. De ezeken kívül is van számos jóga fajta. Tulajdonképpen mindenkinek meg kell találnia a saját, egyéni jógáját. Ez természetesen, nagy körvonalalaiban egyik vagy másik jóga fajtára emlékeztet.

² A Szentháromság második személyének indiai testetöltése.

³ Az Isteni Ének.

⁴ A szanszkrit Átman fordítása. Jelenti a mindenben bennlakozó és mindent éltető isteni szellemet, az „isteni szikrát”. Dr. Baktay önvalónak fordítja.

káprázat⁵ külső leplében burkoltan. Az egyetlen Én egyformán lakozik a napban és a szív mélyén, s minden élőlény, amikor a boldogságot keresi, az Ént keresi csupán. A boldogság téves keresése is tapogatózás az Én felé - ami maga az üdvösség. Igen, az Én üdvösség, örök, végtelen, halhatatlan. Amit boldogságnak nevezünk, az az Én, s az Én üdvösség, bár sugarai csak megtörve tükröződnek vissza a minket körülvevő közegben. Ne tévesszenek meg a keresés különböző irányai, ne zavarjanak meg a külvilág káprázata okozta eltévelyedések, mert valóban, a külső formában minden a belső életet keresi. Az örömszerzésre irányuló vak törekvésben mindenütt az Ént keresik. A megtestesült Én, Sri Krisna mondotta: „Az lát, aki látja mindenben egyaránt a legfelsőbb Urat, a maradandót a mulandóban.”⁶

Tanulmányunk tárgya az a három nagy ösvény, amelyen tudatosan vagy öntudatlanul minden az Ént keresi. A korábbi fokozatokon a keresés még öntudatlan, nem egyéb, mint vak vágy a boldogság, a kielégülés és öröm után. A későbbi fokozatokon a keresés tudatossá válik, az ember világosan felismeri a célt és válogat a módszerekben. De a lélek öntudatlanul vagy tudatosan mindig keres, s fejlettségi fokától függ, mennyire fogja fel a végső célt és a célhoz vezető eszközöket.

A három ösvény bármelyikének követése fölüllemeli az embert azon a káprázaton, amelyet a természet tulajdonságai – a legtágabb értelemben vett három guna⁷ - okoznak. A gunák vakítják el a lelket, fátyolozzák el az Ént, a gunák adják a káprázat-jelleget és állják útját a valóság megismerésének. Az ösvényeken azonban, éppen e guna felhasználásával megtanulhatjuk, hogy különböző módszerek segítségével – a cselekvés, bölcsesség vagy odaadás útján – föléjük emelkedjünk. Csak így tanuljuk meg elválasztani az Ént a külső cselekedetektől, megkülönböztetni az érzékektől és az elmétől, amelyek a saját céljaik felé törnek, s csak így emelkedhetünk a guna fölé és a gunakon túl. Azután a guna fölött és azokon túl megtaláljuk az elfátyolozatlan Ént.

Ez alkalommal tanulmányunk különleges tárgya a Karma⁸ Marga, a cselekvés ösvénye, amelyen az emberiség nagy tömege vakon és teljesen öntudatlanul halad, anélkül, hogy akár a módszert, akár a célt ismerné. Fajunk történetében a Karma Marga szerepét tanulmányozva azt tapasztaljuk, hogy ösztönzésére az ember mindenféle cselekvésbe veti bele magát, megrohanja a legkülönbözőbb tárgyakat, nyugtalanul keresi a külvilág nyújtotta kielégülést, mindig többet és többet próbál megszerezni, mindig többet és többet felhalmozni. Mindezt elsősorban és főként növekvő aktivitással, nagy mozgási energiával, az erőfeszítés fokozott összpontosításával és szüntelen cselekvéssel visz véghez azért, hogy elérje az Ént. Az ember beleveti magát a cselekvésbe, mondván: „cselekszem, érzek, tapasztalok, élvezek és szenvedek”. Nem tudja, hogy a cselekvések és érzések, az élvezet és a szenvedés tapasztalata a természet energiája csupán, s azt sem tudja, hogy az igazi Én nem tevékenykedik, nem cselekszik, nem érez, és hogy a természet ezen erői örök, szakadatlan körben mozognak. Eleinte a cselekvés gyümölcse iránti vágy késztet cselekvésre. Az ember örülni szeretne. Ha cselekvés nélkül, tétlenül hever, nem jut élvezethez, sőt állandó szenvedésben lesz része;

⁵ Májá, káprázat, látszat. A fizikai világ nem valóságos, csak látszat. Az egyetlen valóban létező az Én. Lásd bővebben: Annie Besant: Bevezetés a jógába c. művét.

⁶ Bhagavad Gitá XIII.27.

⁷ A guna az anyag tulajdonságai. A három guna neve: szattva (ritmus, harmónia, tisztaság), radzsasz (mozgás, tevékenység, szenvedély), tamasz (lomhaság, tehetetlenség, ostobaság). E tulajdonságok működése vagy kombinációi adják az anyagnak a valóságosság látszatát.

⁸ Cselekvés, hatás. De magában foglalja teljesen logikusan a minden hatásra törvényszerűen bekövetkező visszahatást is. Így tágabb értelemben az ok és okozat egyetlen törvényének neve is, s így nevezik ennek a törvénynek az emberi életben való megnyilvánulását is, amit a Biblia e szavakkal fejez ki: „ki mint vet, úgy arat”.

maga test is elpusztulna a teljes tétlenségben. A tamazon⁹ kell először fölülemelkedni: a természetnek azt a tulajdonságát kell legyőzni, irányítani és teljes alárendeltségben tartani, amelynek a sötétség, a renyheség, a lassúság és tehetetlenség a jellemző vonásai. Ha az emberiség nagy tömegeit figyeljük, láthatjuk, milyen kevésbé fogékonyak még jelenleg a magasabb rendű impulzusokkal szemben. Hasztalan akarnánk tudásvágyukat felkelteni – nincs is ilyen vágyuk. Az intellektuális torna gyönyörűségeit nem tudják méltányolni, s még kevésbé fogékonyak a spirituális törekvésekre való ösztönzésekkel szemben. Elmerültek a tamasz guna sötétségébe, tudatlanságba, sötétségbe burkolóztak és szeretnének háborítatlanul maradni.

Mivel lehetne őket cselekvésre készíteni? Többet ér bárminő cselekvés, mint a cselekvés kerülése; többet ér a rosszul irányított energia az abszolút tehetetlenségnél: a mozgás teljes hiányánál. Az embereket mozgásba kell hozni. Eleinte a legdurvább és legdrasztikusabb állati vágyak a természet rugói. Olyanok ezek, mintha a természet ostorának csípései volnának, amelyek a renyhe lényeket erőfeszítésre kényszerítik és a cselekvés ösvényére hajtják. Az embert vágyakkal kell mozgásba hozni azzal, amire természete reagál. Később rájön ezeknek a vágyaknak lealázó voltára, látja, hogy méltatlanok az emberiséghez, kerékkötők az ösvényen és elzárják előle a magasabb lehetőségeket. De a korábbi fokozatokon szükségesek a vágyak az emberi növekedéshez, mert segítségükkel emelkedik ki az ember a tamazi tulajdonságból, amely beburkolja és meggátolja mozgását. Ezek a durva vágyak mégis többet érnek, mint a halál; bármily alacsony rendűek, több ígéret van bennük, mint a teljes tespedésben. Így a vágyból született tevékenységi ösztön cselekvésre készíti az embert, kielégülések felé kergeti, élvezetek után hajszolja, még ha ez az élvezet alacsony rendű is. Nem más ez, mint a természet korai tanítása: cselekvésre bírja az embert azért, hogy ez által növekedhessen. Bármennyire is elítélendők a bűnök, megvan a helyük és feladatuk a legalsóbb rendű és legrenyhébb természeteknél. Ezért mondta az Úr, hogy még a bűnösök vétkében is jelen van, vagyis jelen van abban, ami cselekvésre, valamiféle tevékenységre készíti őket.

A karma ösvényén haladva az embert később elfogja a vágy, hogy valamivel különb gyümölcsöt termeljen cselekedeteivel. Ez fejleszti ki benne a radzsasz¹⁰ tulajdonságát. Módfellett tevékenyvé válik, nagy lendülettel tör ki minden irányban. Erői túltengők, elsöprők, támadók és harciasak. A külső világba veti magát, az érzékek és az elme tevékenységétől hajtva és kielégüléseket keresve. Tevékenykedik, cselekvésének gyümölcsére vágyva. Ez pedig kétféle lehet aszerint, hogy az eredményt ebben a világban, vagy a másvilágon akarja-e élvezni. Ha kevésbé anyagiasságnak ismert korokra nézünk vissza, ha felidézzük azokat az időket, amikor a vallásnak uralkodó befolyása volt az emberiségre, amikor az ember elismerte a lélek halhatatlanságát, de nem, mint üres szót, hanem mint az élet vezérfonalát, amikor az ember érezte és tudta, hogy ő maga halhatatlan – akkoriban a cselekvést az a vágy hajtotta, hogy gyümölcseit az ember a Szvarga¹¹ birodalmában élvezhesse.

Ha az ember kizárólag csak tettei gyümölcseiért dolgozik, tevékenysége teljesen radzsaszi, mert az egyik oldalon lemond valamiről, hogy a másikon annál többet nyerhessen; javainak egy részét jótékonyásra áldozza, hogy a halál másik oldalán annál több érték várjon rá; a boldogságot a fizikain túli világra teszi félre, hogy majd a Szvargában élvezhesse az eredményt. És mégis el kell ismernünk, hogy bár azokban a korokban nagyjában a

⁹ Az anyag egyik tulajdonsága: lomhaság, tehetetlenség, sötétség, ostobaság.

¹⁰ Az anyag egyik tulajdonsága: mozgás, tevékenység, szenvedély.

¹¹ Szvarga – a menny, aminek elérése nem jelenti a születés és halál körforgásából való felszabadulást, hanem csak ideiglenes megpihenést, s azután újraszületést a földön.

gyümölcsökért való indítóok vagy a vágy diktálta a cselekvést, az emberek e gyümölcsöket a halálon túli világban akarták élvezni, s nem korlátozták kizárólag a földi lét anyagi gyönyöreire.

De ha felfigyelünk a jelenlegi idők tevékenységeire, az ösvényre, amelyen olyan sokan járnak nyugaton és mindig többen és többen keleten, azt látjuk, hogy a cselekvés gyümölcsét az emberek a halálon inneni életben akarják leszüretelni, mert ez a gyümölcs általában az anyagi gazdagság megszerzését és birtoklását jelenti. Erre a gyümölcsre vágnak, ez készlet cselekvésre az embereket, ez a célja küszködésüknek. Figyeljük csak a nyugati népeket. Látjuk, hogy folytonosan kényelmük növelésén fáradoznak. Ezt valóban, szinte már beteges tevékenységnek bélyegezhetnénk. A nyugati ember elképzeltetlennek tartja, hogy valaki olyasvalamit cselekedjék, aminek hasznát nem ezen a földi, anyagi síkon nyeri el. A tevékenységet csak úgy ismeri el, ha a fizikai, a külső, vagyis alacsonyabb anyagi világban hoz gyümölcsöt. Az embereket többnyire érdekli a tudomány. Míg azonban a tudományos kutatót esetleg csak a tudás tiszta és egyszerű vágya tölti el, addig a közönség érdeklődése a találmány iránt, mohó kíváncsisága a kutatások állása iránt, az eredményeket felkaroló buzgalma onnan ered, hogy az ismeretek növelésével a tárgyakat fokozott erővel szaporíthatja, anyagi vágyait nagyobb mértékben kielégítheti, s a földi javakat jobban felhalmozhatja.

A tárgyak végtelen megsokasodását tapasztaljuk. Verseny folyik a vágyakat kielégítő tárgyak és új vágyak felkeltése között, melyeknek kielégítésére újabb tárgyak válnak majd szükségessé. Állandóan tart ez a mérkőzés: egyrészt a világtól, a gazdagságtól és az élvezetektől fáradt embereket látjuk, akik új szenzációkra, új tevékenységekre, új energia levezetési lehetőségekre vágyakoznak, másrészt ott vannak azok, akik táplálják az ő vágyaikat, akik új tárgyakat próbálnak kieszelni, új vágyakat felébreszteni, hogy ez által új munkaalkalmakat teremtsenek maguknak. Ez arra vezet, hogy az emberek ugyanazt az élvezetet még fokozni akarják. Elérték azt, hogy gyorsabban utazhatnak: régebben csaknem egy évig tartott valamely nagyobb utazás, amelyre most elég egy hónap is, s ha egy valaha hónapokig tartó útra csak heteket vagy néhány napot szánnak. De vajon boldogabb lett-e ennek következtében az ember, s kielégült-e vágya? Határozottan állíthatom, hogy nem. A tudomány emberét még mindig így szólítja fel: „Találj ki számunkra új mozgatóerőt, olyasmit, ami a gőz lehetőségeit felülmúlja, olyasmit, mint pl. az elektromosság, hogy a tengereket és a világrészeket napok alatt átszelhessük, hogy még nagyobb sebességgel röpködhessünk a föld felszínén. A gőzt meguntuk, próbáld meg az elektromosságot, vagy valamely más új erőt, amivel gyorsabban utazhatunk.”

Mennyivel lett az ember valóban boldogabb az által, hogy gyorsabban mozoghat? Vajon többet fejlődne-e spirituális szempontból, ha egy nap alatt el tudná végezni azt, amihez azelőtt egy évre volt szüksége? Végtelen sorozatban mindig több sebesség elérésére, mindig nagyobb hajók építésére törekszenek az emberek. Nemrég azzal dicsekedtek egy párizsi lapban, hogy az új világ új emberfajta fog kitermelni. A táplálékot ugyanis nem mezőgazdaságilag, hanem kémiai úton állítják majd elő. Így az új világban még több tudásra, még nagyobb gazdagságra fognak szert tenni. Ez a törekvés kudarcra van ítélve. A kielégülés nyughatatlan keresésének, amely fokozott tevékenységben nyilvánul, sohasem lesz vége. Mindig többet lehet megszerezni, mindig többet lehet összegyűjteni; és mindezek közepette az ember fáradt és elégedetlen marad, mert nem találja meg bennük az elfátyolozatlan Ént. Az emberi lélek természete azonos az Énnel, s mindaddig nyugtalan, amíg csak benne otthonára nem lel. Ez az oka annak, hogy a karmának ezen a különleges útvonalán végleges megelégedés nem jut osztályrészül. Az ember egész életén át robotol a jólétért, de elégedetlen és vagyonának

közepette valami több után sóvárog. Helyesen mondta a Manu¹², hogy éppoly kevésbé olthatjuk el a tüzet azzal, ha vaját öntünk rá, mint ahogy a vágyat sem irthatjuk ki azzal, ha kielégítjük. Az ilyen kielégülés fáradtsággal végződik, és csömörbe fül. És az Én, amely fölötté áll minden vágyat keltő tárgynak, valóságosabb kielégülés felé hajtja a lelket.

Idők múltával a karma ösvényén haladó felismeri ezt. Úgy érzi, hogy fáradt, kielégületlen és elégedetlen; hogy minél többre tesz szert, annál elégedetlenebb. Csalódik mélyen és keserűn. S ez már a reakció. Látja, hogy ezen a módon nem talál elégedettséget, nem talál kielégülést. Ekkor így szól önmagához: „Menekülni akarok a világból, lemondok az érzékek minden tárgyáról, mert itt a karma ösvényén sem békét, sem megelégedést nem lelek.” Merő undorból egyelőre elfordul az érzékek tárgyaitól és a remete élet magányában keresi a békét. De mennyire kiábrándul, kedvét veszti és elszomorodik, amikor azt tapasztalja, hogy hiába fut a tárgyak elől: a vágyat magát nem tudja kiirtani. Rájön arra, hogy az utánuk való sóvárgás még a vadonba is elkíséri. Az érzékelhető tárgyak képei vele jönnek sziklaodújába és remeteségébe, mert hiszen gondolatban ezekkel foglalkozik. Ámbár testét megzabolázta, ő maga vágyai martaléka lett, még most is marcangolják alsóbbrendű természetének háborgó szenvedélyei. Mert a vágyat nem irthatjuk ki azzal, ha külsőleg visszavonulunk a vágy tárgyaitól. Gyökerei mélyebben lenyúlnak az emberi természetbe, és tovább kell haladni a karma ösvényén ahhoz, hogy a vágy megszűnjék.

Ekkor a magára kényszerített tétlenség csendjében eljut hozzá az Úr hangja. A hang a csendből jön és az örök bölcsesség igéivel szól hozzá: „A tétlenség még nem szabadíthatja meg az embert a tevékenységtől; a cselekvésről való lemondással még nem éri el a tökéletességet.”¹³ Nem külsőleg tétlenségre, hanem vágytól mentesen kell a karma eme ösvényén járni. A cselekvéstől való felszabadulást nem érhetjük el azzal, ha a testi tevékenységektől tartózkodunk. Továbbra is a cselekvés ösvényén kell járni, a lélek felszabadulása csak később következik be. A felszabadulás elérhető ezen az ösvényen, csak a remeteéletnél mélyrehatóbb leckét kell megszívlelnünk. Ezt a leckét az ember ugyanabból az isteni forrásból tanulhatja meg¹⁴, a lényege az, hogy a világban élő ember ragaszkodásmentesen teljesítse kötelességét. Megtanulja azt, hogy cselekednie kell, de a cselekvést meg kell változtatnia. A cselekvés ösvényén kell járnia, de az indítók új legyen és isteni. Ekkor ugyanaz a hang, ugyanaz a nagy tanító, újból beleheli lelkéjét a szabadulást kereső fáradt és kimerült lelkébe: „A tudatlanok a tettekhez való ragaszkodásból cselekszenek, óh Bhárata, de a bölcs a világ javáért dolgozik, ragaszkodás nélkül.”¹⁵

Ez valóban változás. Nem kell elvonulnia a külső tétlenségbe, elhagyni a helyet, amelyet a karma jelölt ki számára a világban; nem kell feladnia a családja vagy nemzete iránti kötelességeit, hanem új szellemet kell vinnie ezeknek a kötelességeknek a teljesítésébe, cselekedeteit új indítóoktól ihletve kell végeznie. Lehetséges, hogy a vagyonszerzés a kötelessége. Csak hadd gyűjtse a javakat; de míg a tudatlan azért törekszik meggazdagodni, hogy a jólét gyümölcseit élvezze, addig ő ragaszkodás nélkül kezeli vagyonát; ha ömlik is a pénz hozzá, csak világi gondnokának, s nem tulajdonosának tekinti magát. Az emberiség javáért dolgozik, nem pedig azért, mert ragaszkodik a cselekvéshez. Az ilyen ember új utakat és módokat talál arra, hogy vagyonát embertársai javára kamatoztassa. Nagyszerű terveket sző, másokért gondolkodik, dolgozik és iparkodik. Ahogy az emberek a saját személyükért és

¹² Manu: egy-egy emberfaj őse, vezetője és törvényhozója.

¹³ Bhagavad Gitá III.4.

¹⁴ Vagyis a Bhagavad Gitából.

¹⁵ Bhagavad Gitá III.25.

közvetlen családjukért munkálkodnak és fáradnak, úgy serénykedik ő másokért és erőit az emberiség javára fordítja.

Ezen a ponton a kísértés egy finomabb fajtája környékezi meg. Még ennek a mindenkiért való munkálkodásnak is lehet személyes indítéka. Cselekedetei finomabb motívumból indulhatnak ki: az eredmény-keresés egy másik változatából. Hiszen, amikor az ember játékonysági tervei megvalósításán fáradozik, fontosnak találja, hogy elgondolásai sikerüljenek. Eredményt akar felmutatni - részben a sikerért való sóvárgásból cselekszik, s közrejátszik az a vágya is, hogy erőfeszítéseinek gyümölcsét meglássa. Vagy esetleg embertársai szeretetét, háláját kívánja learatni, elismerésüket elnyerni. Ezen a módon személyes viszonzást vár tetteiért. Ez azonban helytelen. Ha valamely személyes indok csúszik be, tevékenységének gyümölcsei megkötik: az óhajtott eredmények bilincsbe verik.

És akkor az Úr, aki eddig is tanította, ugyanaz az isteni tanító, aki megértette vele, hogy a külső tevékenységek beszüntetése nem szabadít fel a cselekvés alól, és hogy a bölcs ember a szolgálat kedvéért cselekszik, - most egy rejtettebb leckére tanítja meg, és még egy lépéssel tovább vezet az ösvényen. Ez a lecke a tevékenység minden gyümölcséről való lemondás nagyszerű leckéje, a személyes énből gyökerező minden indítóok boldog és örömteli átengedése. A leckét az Úr következő szavai fejezik ki: „Te csak a cselekvéssel törődjél, sohasem annak gyümölcseivel”, még akkor is, ha ez a gyümölcs a szeretet és a hála, mely örömet okoz az alsóbb ének. „Sohasem annak gyümölcseivel...” -: az eredményre való gondolat ne keveredjék az indítóokkal. Azután így folytatja a Tanító: „Cselekvésre ne a tettek gyümölcse indítson, de tétlenségbe se merülj.”¹⁶

Tökéletes lemondás szükséges tehát. Ne indítson többé az a személyes vágy, hogy a gyümölcsöt ezen a világon élvezzük; sem az a személyes vágy, hogy a másvilágon tartalékoljunk tőkét; sem pedig az a személyes vágy, hogy embertársaink szeretetét és háláját learassuk. Mondjunk le minden vágyról, cselekedjünk a gyümölcsre való tekintet nélkül. Ám jöjjön a siker; mit jelent ez a cselekvőnek? Jöjjön a kudarc; mit határoz ez annak, aki megtette kötelességét? „Siker és balsiker között légy egyensúlyozott: az egyensúlyt jógának nevezik.”¹⁷

Egyensúlyozott sikerben és kudarcban, gyönyörök közt és fájdalomban, megbecsülésben és becstelenségben, szeretetben és gyűlöletben. Semmi olyan indok, amely az alsóbb énből tartozik, ne vegyüljön a cselekvésbe. A cselekedet az Úr munkája, és bármi legyen az eredmény, az Úrhoz tér vissza. Mondjuk, hogy az emberiség jólétéért tervezgetsz és fáradsz, és elgondolásaid kudarcot vallanak. Így is jó. Tervezgetsz és fáradsz az emberiség jólétéért, és elgondolásaid sikerülnek. Így is jó. Nem a siker volt a cél, nem a kudarc volt a cél. Az egyetlen cél a kötelesség teljesítése volt. Bármi legyen is a tett gyümölcse, az ember szilárd és rendíthetetlen marad. A cselekvés a kötelessége. Ez a karma ösvényének igazi követése: nem keresni a cselekvést, ha a helyzet nem kívánja, de elvégezni a munkát, ha a körülmények erre készítetnek. Dolgozni, ha a munka - kötelesség, tétlenség lenni, ha pillanatnyilag semmi nem vár kötelességszerű elvégzésre, azaz tökéletes közöny minden eredménnyel szemben.

Aki így járja a karma ösvényét, palotában élhet, elébe rakhatják a legfinomabb és legízletesebb ételeket, körülötte minden az érzékek kielégítését szolgálhatja, s mindez nem változtatja meg. Ezek a dolgok jönnek és mennek: „csupán az érzékek mozognak az érzékek tárgyai között”¹⁸, az Ént nem érintik és nem befolyásolják. E tárgyak nem okoznak neki

¹⁶ Bhagavad Gitá II.47.

¹⁷ Bhagavad Gitá II.48.

¹⁸ Bhagavad Gitá V.9.

kielégülést, de nem is taszítják. Nem utasítja el magától a tárgyakat, ha jelen vannak, de nem is kívánja őket, ha nincsenek jelen. A palotából konyhába lökik; drága ruha helyett rongyosban jár; ízletes ételek helyett silány táplálékon kell élnie, melyet esetleg szegényektől kap, - mit határoz az? Nem kívánta - ami már elmúlt, de nem is dobta el magától, amikor még megvolt. Éppoly boldog a konyhóban, mint a palotában. Egyik sem vonzza, egyik sem taszítja. Mindez a természet külső energiája, az anyag múltó káprázata. Jelentőségüket elveszítették az előtt, aki elérte a lemondást, és semmit sem törődik az eredménnyel, csupán a kötelesség teljesítésével. Fenséges élet ez, nemes élet, de a küzdelmes életek közül való: kívánatos tárgyak környezetében élni, s amellet tökéletesen közönyösnek maradni. Gazdagság vagy szegénység, élvezet vagy fájdalom, megbecsülés vagy gyalázat közepette egyforma megelégedéssel, egyforma derüvel és egyforma nyugalommal élni. Milyen magasra emelkedett az ilyen ember, mialatt a karma nehéz ösvényét járja, amely most a karma-jóga ösvényévé vált! Közeledik a jógának ahhoz a fokozatához, amelyen az összes ösvények egybeolvadnak, és amelyen a Legmagasztosabb az anyag minden illúziójától mentesen megnyilvánul az ember előtt.

Ebből az életből – az olyan életből, amely semmire sem tart igényt, amely semmit sem keres, semmit sem követel, semmit meg nem tagad, - ebből az életből fakad a bölcsesség. Nem maradhat hátra a megkülönböztető képességben az, aki vágy nélkül tud cselekedni, s ez által megtanulta elválasztani az ént a külső cselekedetektől. Az ilyen ember bölcs lesz a cselekvés által, éppen úgy, mint egy másik az intellektuális tanulmányozás és kontempláció által válhat azzá. De van még egy harmadik ösvény is, a bhakti ösvénye, és ennek is össze kell olnadnia a másik kettővel a zarándokút végén.

Azután egy felvillanást nyer az ember a Legmagasztosabbról. A minden vágytól megtisztult szív mélyen önmagában meglátja mindennek Énjét. Ekkor a legmagasztosabbnak látványa, az örök Szépségnek ez a felvillanása megadja a karma jógának a végső simítást, a karma ösvényén megtörténik az utolsó lépés, és ez az áldozat leckéje.

Ezt a leckét is ugyanaz a Tanító adja, ez is az isteni ajkáról hangzik el. A végső, a legmagasztosabb lecke eljut a megtisztult lélekhez, ha már megtanulta a kötelességszerű cselekvés leckéjét, s a gyümölcsről való lemondás leckéjét, s betölti a törvényt: „A cselekvés megköti a világot, hacsak nem áldozatképpen történik.”¹⁹ Ekkor már minden cselekvést nemcsak a gyümölcséért való vágy nélkül kell végrehajtani, hanem úgy, mint áldozatot a Legmagasztosabbnak. Az embernek az Úrral kell együttműködni, az Istenség munkatársává kell válnia. Valamikor az eredmény kedvéért cselekedett. Azután megtanult az emberiségért tevékenykedni. Azután megtanult kötelességből cselekedni, lemondva minden eredményről, minden dolgot egyformán fogadva. Végül megtanulja, hogy cselekvése indítéka az áldozat legyen, és minden cselekedete az istentisztelet egy fajtájává válik, minden cselekedete a Legfelsőbb dicsőítésének egy mozzanata.

Ekkor valóban megízleli az Úr örömét a karma ösvényén; ekkor kezd az Én üdvössége beléáramlani. Megtanul lemondani, és nem ragaszkodni az alacsonyabbhoz, a magasabb beléárad és eltölti lényét; a munkát áldozatként hajtja végre és az áldozó örömét érzi át. Osztozik Isvara²⁰ életében; az Úr tevékenységének egyik vezetője lett; minden cselekedetet neki hozott áldozatnak tekint, mert Ő az egyetlen Cselekvő, Ő az egyetlen Áldozat. Ő az Adó és Ő az Elfogadója és Élvezője a gyümölcsnek, - minden Őhöz kapcsolódik. És ha ez a tökéletes áldozat beteljesült, ha az ember életével mindig ad és Istent kivéve senkitől sem

¹⁹ Bhagavad Gítá III.9.

²⁰ Az Örökkévaló, a teremtő, megnyilvánuló Isten, a világegyetem ura.

vesz, ha a fény rajta keresztül kiárad, de önmaga számára semmit sem kér, - amint a nap is a világ legvégső határáig süt és semmit nem törődik saját sugárzásával, - semmit nem kíván, csak azt, hogy az Úrhoz tartozzék - : ekkor alakul át a karma ösvénye a legmagasztosabb békévé. Ekkor találta meg az ember a célt, s eléri az egyesülést az Énnel.

Befejezésül ugyanannak az isteni tanítónak tanítását és ígéretét idézzük, akinek útmutatásait eddig igyekeztünk megérteni és a saját életünkre alkalmazni. E tanítást és ígéretet e nagyszerű szavak foglalják magukban: „De a fegyelmezett Én, akinek érzékei - habár érzékiek között él - már nem vonzódnak és nem is irtóznak, az ÉN uralmában áll és eléri a békét... Ez az ÖRÖKKÉVALÓ állapota, óh Prithá fia. Aki idáig eljutott, az megtéveszthetetlen. Aki megállapodott benne, még ha halálának órájában is, az ÖRÖKKÉVALÓ Nirvánájába²¹ lép.”²²

DZSNÁNA MARGA

Az előbbi fejezetben megvilágítottuk azt a módot, hogyan lehet az Ént a tevékenységen keresztül keresni. Ez a cselekvés ösvénye, ezen jár az emberiség nagy része. Ez ösvényt tanulmányozva megtudtuk, hogyan nőhet ki az ember fokozatosan a ragaszkodásból a nemragaszkodásba, hogyan gyakorolhatja a lemondást, hogyan érheti el végül áldozat révén a Legfelsőbbet. Ebben a tanulmányban az Énhez vezető második nagy úttal fogunk foglalkozni, azzal, amelyet a Dzsánána Margá-nak, vagyis a tudás ösvényének neveznek.

Ezen az ösvényen csak a kisebbség jár, ezt az ösvényt az emberiség nagy tömegei nem követhetik; ezen az ösvényen különleges veszélyek leskelődnek, és pedig különösen a gyakorlatlanokra és azokra, akik a megtisztulás előzetes lépéseit nem tették meg. Mert sem a karma útján, sem a bhakti útján nincs meg a félreértésnek az a veszedelme, az összetévesztésnek az a valószínűsége, a tökéletesen rossz irányba haladásnak az a lehetősége, - amennyiben a magasabb fokozatok elérésére nem történt meg kellő módon a szükséges előkészítés, - mint ahogyan ez a dzsnána margával kapcsolatosan fennáll. Kövessük nyomon ezt az ösvényt kezdő fokaitól későbbi kifejlődéséig. Nézzük meg, hogyan vezet a világi élettől a Legfelsőbbhöz, mint célhoz. Pontról pontra fogjuk tanulmányozni, mert csak így érthetjük meg, s így kerülhetjük el a félremagyarázást. Így nem fogunk beleesni az ösvényt minden oldalról körülvevő csapdádba, amelyek annyi vigyázatlan vándort törbe csálnak.

Mondottam, hogy csak kevesen indulhatnak el ezen az úton. Már az első lépéseknél is világos intellektusra van szükség, noha a későbbi fokozatokon ezen felül kell emelkedni. Ezen az úton elsőrendű észbeli képességet kell kifejleszteni, széles látókört, átható és emelkedett intellektust. Az aspiráns igázza le érzékeit és élesítse elméjét, de nem azért, hogy ennek révén előnyökre tegyen szert, hanem legfeljebb csak ama tiszta öröm kedvéért, amit a későbbi időkben a tiszta bölcsesség nyújt. Ne színezzé ezt az igyekezetet semmi olyan vágyakozás, hogy a szerzett tudás majd azután az ember alsóbbrendű természetének kielégülését szolgálja.

Ahogy az előző fejezetben láttuk, az intellektust gyakran arra használják, hogy az érzékek kielégülését szolgálja. A tudományt gyakran az anyagi javak még nagyobb mértékben való felhalmozására használják fel, hogy ez által is fokozzák a fizikai világ kényelmi lehetőségeit.

²¹ A Nirvána nem jelenti, mint ahogy Nyugaton helytelenül hiszik a teljes megsemmisülést, hanem csak a vágyaknak, az alsóbbrendű embernek a megsemmisülését. A legnagyobb boldogság állapota, mivel vágytalan.

²² Bhagavad Gitá II. 64, 72.

Aki azonban a bölcsesség útjára lép, annak el kell hagynia minden alacsonyabb vágyat, s el kell fordulnia az érzékek csábításaitól. Eleinte a tudásban, később a bölcsességben önmagában is elegendő jutalmat talál, és ez a jutalom nem szorul lényegtelen előnyökre (?) azért, hogy vonzó legyen a belső ember számára. Teljesen le kell győzni a tamaszt, nem szabad engedni, hogy befolyással lehessen az alsóbb természetre, nem szabad engedni, hogy az ember lábát a legalacsonyabb rendű világ saráiban fogva tartsa. A tevékenység tulajdonságát, a radzsaszt el kell fordítani a cselekvés minden olyan formájától, amely anyagi dolgokkal foglalkozik, s a tudásszerzésre kell felhasználni. A radzsasz energiái az ismeretek felhalmozására összpontosuljanak, addig meg sem lehet közelíteni az igazi bölcsesség ösvényét, míg mindez meg nem történik.

Ez ösvény korai fokain – amit elindulási fokozatnak nevezhetnénk – a tudást saját magáért keresik. Meg lehet ismerni az ezen az ösvényen járó lelkeket arról, hogy önmagukban fokozatosan kifejlesztik, vagy esetleg már születéskor magukkal hozzák az Egóban²³ gyökerező sajátos hajlamot: a tudáskeresést. Semmit nem kérnek cserébe, mert csak a felfedezés gyönyörűsége kedvéért kutatnak, és azért az örömet, amit a tág-körű intellektus, az elme képességeinek tudatos fokozása nyújt. Az egész világon találhatóunk elszórtan ilyen embereket, ámbár csak helyyel-közzel, és keveset; ezek azok, akik nem törődnek hírnévvel, nem törődnek gazdagsággal, akik nem törik magukat embertársaik tapsaiért, és nem gondolnak saját alsóbbrendű természetük kielégítésére sem. A tudásnak szentelték magukat azért az örömet, amit a tudás nyújt. Magában a keresésben rejlik a jutalmuk. Szenvedélyesen, egészen életük feláldozásáig keresik a tudást. Szeretnék megismerni a világegyetem összetételét, az emberi lény természetét, szeretnék belevetni magukat az emberi lét magasságaiba és mélységeibe, kikutatni a természet minden titkát, felszívni mindazt a tudást, amit a külső világ nyújthat.

Amint mondtam, a tudás nem bölcsesség. A tudás: a tények és jelenségek megfigyelése, ezeknek a megfigyeléseknek összegyűjtése, egymás mellé helyezése és a köztük levő kapcsolatok kikutatása, ezekből valamely alapvető elv levezetése, mely szerint a külön-külön megfigyelt jelenségeket csoportosítani, osztályozni, és egymás mellé sorolni lehet, végül az egésznek egy olyan elméletbe való egyesítése, mely valamennyire ráillik, és mindet megmagyarázza. Azután a tanulmányozó újból megvizsgálja (ellenőrzi) a megfigyeléseken és a belőlük következtethető eredményeken alapuló elméletet és újból összehasonlítja a külső világ jelenségeivel. Elméletének helyességét kísérletekkel próbálja igazolni, s mindenféle vizsgálatnak veti alá, hogy esetleges gyenge pontjait felderítse. S ha kísérleteit befejezte, nyugodtan mondhatja: „Kísérleteztem és arra az eredményre bukkantam, amelyet az elmélet már előre jelzett.” Ezt az eredményt azután természeti törvénynek tekintik, és teljes biztonsággal építenek reá.

A tudomány embere ilyen módon dolgozik, a maga nemében csodálatra méltó munkát végezve, mindenre gondosan ügyelve, mindent végtelen türelemmel megfigyelve. Ez az, amit a „búvárkodó fennkölt türelmének” neveztek el. A tudományos kutató mindig újabb kérdéseket intéz a természethez, hónapról hónapra, évről évre mindaddig, amíg a válaszok el nem térő azonossággal ismétlődnek meg. Csakis így építhet az igazság sziklájára, amelyen a tudomány biztosan állhat és új felfedezések felé haladhat. A tudásszerzésnek ezt a módját mutatta be például a nagy angol természetbúvár, Charles Darwin, akinek csodálatos kísérleteit saját nemzedéke és az utána következők is egyaránt megbámulták. Amikor például bizonyos növények természetével foglalkozott, folytonosan változtatta a talajt, szabályozta a világítást,

²³ Az ember halhatatlan szellemi része, amely indiai hasonlattal élve úgy vonul keresztül az egymást követő testetöltéseken folyton gyarapodva tudásban és bölcsességben, mint a fonál a gyöngysor gyöngyein.

s megfigyelve a ható tényezőket, több vagy kevesebb hatásnak tette ki őket. Így változtatta minden lehető módon a körülményeket, minden változást gondosan feljegyezve. Egy-egy megfigyelést pedig számtalanszor is megismételt. Mindazt azért tette, nehogy valami pontatlanság történjék, nehogy elhamarkodottan következtessen, nehogy valamely részleteredményt egésznek vegyen. Az okozatok fonalának levezetésében el akarta kerülni a félrecsúszt, tudva azt, hogy a jelenségek pusztá egymásutánja félrevezetheti a kutatót, mert tévesen azt gondolhatja, hogy olyan sorozattal van dolga, amely sohase változik. Bámulatra méltó ez a munkásság az igazság iránti odaadásában, pártatlanságában és abban az eltökélésében, hogy minden állítás megkockáztatása előtt mérhetetlen munkát vesz magára.

Mindez igazi hódolat az Igazság Istene előtt, akinek keze nyomát a fizikai világ törvényei magukon viselik. És maga ez a türelem a próbaköve annak a valódi és hamisítatlan tudásvágynak, amely betölti az embert. Az ilyen munkás nem tesz különbséget a természetben előforduló kicsiny vagy nagy dolgok között. Minden jelenséget ugyanazzal a türelmes pontossággal vizsgál, akár az égitestek pályája az, vagy mikroszkopikus kis teremtmények mozgása egy csöpp vízben. Ki mondhatná meg, miben rejlik új ismeret? Ki mondhatná meg, hogy a természet ujjai hol mutat új fölfedezés felé? Meglehet, hogy egy paránynak a mikroszkóp alatt megfigyelt mozgása jelentősebb lehet az Isteninek a természetben való működésére nézve, mint egy üstökös futása pályáján, amint a térben kering és alázuhan a feneketlen mélységbe. Semmi sem kicsi és semmi sem nagy; minden a természet megnyilvánulása és magában rejti működésének titkát.

Az ember tanulmányai során rájön arra, hogy a természet ugyanolyan gondossággal, ugyanolyan választékosan, ugyanolyan finoman, az alakoknak ugyanazzal a mértani pontosságával és szabatosságával dolgozik a diatomacea láthatatlan kagylóhéján, mint valamely középponti nap körül keringő bolygórendszer létrehozásán. A természetnek ez a működése – vagyis hogy a természetben minden egyaránt méltó a megfigyelésre – belerögződik az olyan ember életrajzába, aki a tudománynak szenteli magát, s aki a természetet leghomályosabb rejtekeibe is követi. Eszembe jut egy különös mese, amely megkapó formában, erőteljesen állítja elénk ezt az igazságot. Ez a történet számomra mindennél jobban kifejezi a tudás után törekvőnek az Ösvény kezdő fokozatainak megfigyelhető eme jellemző sajátosságát.

Turgenyev, a nagy orosz regényíró, a következő mesével illusztrálja azt, hogy a természet legapróbb művein éppen olyan gondossággal munkálkodik, mint a legnagyobb teremtményein. Meséjében egy hatalmas, sziklába vágott templomban járt, olyan méretű templomban, amelynek falait nem lehetett látni, mert azok minden irányban homályba veszttek. A hatalmas templomot mintha csak a sötétség tartotta volna össze. Fent és lent eleven sziklába volt vájva, s ez alkotta oszlopait és gigantikus tetőzete íveit is. És amint keresztül haladt ezen a csodálatos templomon, egy hatalmas istennőt látott trónolni ottan. Óriás termetű volt, alakja nagyszerű, arcáról isteni hatalom, szeretet és értelem sugárzott. Az erő és bölcsesség megtestesülése volt ez a hős alak, amint ott ült magánosan a sziklába vágott szentély mérhetetlenségében. Dolgozott – a legmélyebb odaadással hajolt munkája fölé, ujjai szorgalmasan foglalkoztak valamely tárgy formálásával, valami teremtmény létrehozásával. Hatalmas homloka elragadtató figyelemmel hajolt műve fölé; minden gondolata munkájának szólt. Csend volt körülötte, csend minden oldalon. Turgenyev félve közeledett és azt gondolta: „Az istennő bizonyosan egy hős vagy egy kiváló gondolkodó agyát formálja; figyelmét az emberiség egyik kiváló fia foglalja le és minden ereje a gigászi műre irányul.” Tisztelettel közeledett és megkérdezte, min dolgozik. Az istennő felemelte arcát, és mély, lágy hangja visszhangzott a térben, amint így szólt: „Egy bolha hátsó lábait formálom éppen.”

Így szól a mese. Értelme eléggé világos: a tudás bajnokainak szellemét érzékelteti, amit akkor fejlesztenek ki magukban, ha már találkoztak a hatalmas istennővel, akinek a kedvéért minden méltó a teljes tökéletességre. A legkisebben és a legnagyobbban, a legparányibban és a leghatalmasabban egyaránt megtalálható valami a természet lelkéből; a kutatók pedig buzgó és tiszteletteljes elmével hatolnak be titkaiba, és így gyarapszik a tudás, így épül fel egyik tudomány a másik után.

A paránynak végtelen világát megmutatja a mikroszkóp, a határtalannak végtelen világát feltárja a teleszkóp. Fent és alant, a térnek mind a hat irányában új területek terjeszkednek mindig új felfedezések számára. Új tudás hívja a kutatót minden oldalról. Világ világ után vár tanulmányozásra a mi naprendszerünkben, - mind arra vár, hogy meghódítsák. Mondjuk, hogy valakinek megvan a képessége arra – már amennyire ez lehetséges -, hogy a világtér minden vidékét tanulmányozza és, hogy e munkájában a fizikai lét semmiféle határa nem gátolja. Mondjuk, hogy a tudást kereső átmegy a fizikai világból az asztrális világba, amely ma még testi szemmel láthatatlan. Különböző tárgyakat kell itt megismernie, különböző jelenségek és új lehetőségek tárulnak fel előtte. És amint az értelem új képességeket fejleszt ki, úgy bontakoznak ki káprázó szeme előtt a lét új mélységei. Meghódítja az asztrális világot; újabb világok bontakoznak ki előtte: az értelem világa, a mentális világ. Itt újra számtalan dolgot figyelhet meg, számtalan új és változatos tapasztalatot szerezhet. Mondjuk, hogy valaki meghódítja az asztrális és mentális síkokat. Ezzel csak három világát hódította meg ennek a parányi égitestnek; a határtalan mindenség egyéb részei pedig ott terjednek el körülötte ismeretlenül, feltáratlanul. Lehet, hogy bolygót bolygó után hódít meg, amíg mindegyikük oly ismerős lesz előtte, jelenségeinek tág terével, mint saját városunk minékünk. Képzeljük el, hogy emberünk e naprendszer meghódítása után a tér egész végtelenségében elterülő egyéb rendszerek feltárására vállalkozik.

Van-e a tudásnak határa? Beismerheti az értelem, hogy kimerítette? Tudás tornyosul tudásra, világok halmozódnak egymásra, a rendszereken újabb rendszerek épülnek, - és az ismeretlen mégis ott terül el körülötte minden oldalon, a feltáratlan hívogatja titokzatos messzeségekbe, s a tudás vágya sarkantyúzza a lomha lelket. Hallottunk egy történetet arról a tűzoszlopról, amelyben Mahadeva terjeszkedett fölfelé és lefelé a tér végtelenségébe vesze; és Bráhma fölfelé szárnyalt ezer esztendeig, s a tűzoszlop még mindig felette tornyosult, Visnu pedig lefelé szállt ezer esztendeig, s alatta még mindig égett a tűz. Ez érzékelteti azt a végtelen Isteni lényt, aki valamennyi világban megnyilvánul, és akinek világaiban potencialitásának csupán egy töredéke mutatkozik meg. Az „Apará Vidjá”-nak, a jelenségek ismeretének nincsen határa és nincsenek határai a kutatásnak sem. A lélek szárnyai a tér meg nem szűnő mélységeiben ellankadnak, az elme pedig kimerülten hanyatlik le, legyőzve, meghíúsult reménnyel, mert nem képes tudását teljessé tenni.

De a tudás keresése, a megfigyelések összegyűjtése közben az Én szólt az ember szívéhez. Az Én megsúgta, hogy Májá fátyla alatt Ő rejtőzik. A dolgok e sokasága csak illúzió, mert az örökkévaló és végtelen csak egy. Nem szükséges minden tudást megszerezni ahhoz, hogy az igazi bölcsességet elnyerjük. Nem kell bejárni az egész világegyetemet ahhoz, hogy az Én-t észrevehessük a káprázat fátyla alatt. A tudástól a bölcsességig vezető lépés a keresés bármely pontján megtehető, mert az Én mindenben ott rejtőzik: „Nem létezhetik nélkülem semmi, akár mozgó dolog, akár mozdulatlan.”²⁴ Az ember homályosan érzi az Egyet a sok mögött. Homályosan érzi az Én-t a fátylak alatt, melyek elrejtik az emberek szeme elől. Belefáradva a kutatásba, mely véget nem ér, minthogy mindig újabb tárgyakra bukkan, belefáradva abba,

²⁴ Bhagavad Gitá X. 39.

hogy olyan ösvényt kövessen, amelynek végpontja nincs, mert az értelem mindig újabb jelenségeket figyelhet meg, - az ember eleinte homályosan, de mégis biztosan tudja, hogy el kell engednie a tárgyakat, és el kell fordulnia a külső világtól. Befelé kell néznie és nem kifelé, a középpont felé kell irányítania tekintetét, és nem a kör kerülete felé. Kutassa bár át az egész világegyetemet, sehol a felszínen meg nem találja az Ént, ha pedig befelé fordul, az Én mindenben megnyilvánul. Ekkor ébred föl az emberben, lassan és fokenként érvényesülve, a jelenségeknek ebből a zürzavarából kiemelkedve az, amit szanszkritül „viveka”-nak, megkülönböztetésnek neveznek: felismeri és megkülönbözteti az örökkévalót a mulandóban, az Ént a tárgyakban, a sokban elrejtett Egyet, minden kutatás igazi végcélját, a Végtelent, az örök Szat²⁵-ot. Kezd különbséget tenni a látszat és a lényeg, a csalóka és a valódi, a hamis és a mögötte rejlő igaz között. A megkülönböztetésnek ez a képessége az első lépés, mely a pusztaságtól az igazi bölcsességbe vezet. Az ember megkülönbözteti az Örökkévalót a mulandótól, és lába az ösvény magasabb fokára lépett.

A megkülönböztetés képességének növekedése következtében kifejlődik az emberben a „vairágja” érzése, a külső jelenségektől való undorodás. Visszariad a megnyilvánulásoktól, szeretne elmenekülni, s megszabadulni tőlük. Vágyik a csendbe, a magányba, el az emberek szeme elől, el a családi életből, s legfeljebb a természet csendjét vállalja. De még ott is jelenségeket érzékel, az Én még ott is káprázat mögött rejtőzik. Megtévesztette a gyönyörű látványosság. Mint balga gyermek azt hitte, hogy játékszere él, hogy a babában élet van, beszélni és érezni tud, mint ő maga. Szinte haragszik a külső világra, amiért bilincsekbe verte olyan kötelékekkel, amelyekről azt gondolta, hogy vasláncokból állnak, holott valójában csak pókháló volt, mely igézetből és valótlanságból szövődött.

Az igazi megkülönböztetés felvillanásait követő undorból az a felismerés emeli ki, hogy a haladás mégis lehetséges számára és hogy e haladáshoz hat mentális képességet kell megszereznie, vagy legalább is bizonyos fokig kifejlesztenie, mielőtt az Én-t a rejtett burkok alatt megtalálhatná. Az ember leggonoszabb ellensége saját maga, mert alacsonyabb rendű természetével reagál a fizikai és az asztrális világ hatásaira.

Először tehát szenvedélytelenséget kell tanulnia, és pedig úgy, hogy tapasztalatait tanulmányozza és a káprázatok fölé emelkedik. Így bizonyos erőket fejleszt ki, melyeket az Ösvény későbbi fokozatain nem nélkülözhet, ámbar ezekről a fokozatokról beszélni, és őket megvitatni pusztán az értelemmel is lehet.

Uralkodnia kell továbbá elméjén és testén, úgy hogy ezek a legkevésbé se akadályozzák azzal, hogy pusztán külső hatásokra reagálnak.

Tág látókört kell kifejlesztenie, legyen megértéssel és toleranciával mindennel szemben, fogja fel a módszerek sokasága mögött rejlő egyetlen célt és lássa meg, hogy ugyanazt a célt a legeltérőbb utakon kereshetik.

Kitartást kell kifejlesztenie, mert e nélkül az Én keresése nem sikerülhet. Olyan kitartást, mely erőssé teszi a lelket, mert a gyöngye lélek nem találhatja meg az Ént a bölcsesség útján.

Azután ki kell fejlesztenie a saját isteniségébe vetett bizalmat, isteninek kell éreznie magát, és tudnia kell azt, hogy éppen ezért minden lehetséges számára.

²⁵ Lét, létezés. Ellentéte: Aszat

Végül ki kell fejlesztenie az egyensúlyt, amelyet semmi meg nem ingathat. Mert hogyan válják láthatóvá az Én, ha az egyensúly hiánya megakadályozza a látás tisztaságát és élességét?

Ha mindezeket a tulajdonságokat kifejlesztette, akkor azt mondják, készen van arra, hogy rálépjen a szabaduláshoz vezető ösvényre. Készen van arra, hogy jelöltként álljon a kapu előtt, amely kitarul és megnyitja lépteinek a tiszta bölcsesség ösvényét. Erre gyakorolta magát a múlt összes tapasztalataival. Ezért fejlesztett világos intellektust, éles elmét, s olyan tulajdonságokat, amelyekkel értelmi életét megkoronázta. Csakis akkor és hamarabb nem válhat azzá, amit „Adhikári”-nak neveznek, vagyis olyan emberré, aki készen áll a bölcsességre, az Énről szóló végső tanításra.

Miben áll ez a bölcsesség? A bölcsesség az Én közvetlen ismerete, - az Egynek az ismerete, a Végtelennek, az Örökkévalónak; az Ő meglátása mindenütt, az Ő felismerése minden fátýolon keresztül. Az Én azonosságának megállapítása mindenütt, ahol csak megjelenik, Ő pedig mindenütt ott van. A bölcsességet maga Sri Krisna határozta meg, aki a bölcsesség útját egyaránt végigjárta, és aki az igazi bölcsességet, melyet a „dzsnána” szó fejez ki, egyetlen mondatba foglalta össze. Kimondotta: „Én vagyok, óh Gudákesa, a mindenek szívében lakozó Én. Én vagyok kezdete, közepe és vége minden létezőnek.”²⁶

Később pedig részletesen is kinyilatkoztatta, hogy mi a bölcsesség: „Szerénység, igénytelenség, ártalmatlanság, megbocsátás, igazlelkűség, a tanító szolgálata, tisztaság, kitartás, önfegyelem; közömbösség az érzékek tárgyai iránt, az önzés hiánya, a születés, a halál, az öregség, a betegség fájdalmainak és bajainak helyes meglátása; ragaszkodásnélküliség, mentesség az Énnel a gyermekkel, a feleséggel, az otthonnal való azonosításától, a kedély egyenletessége kívánt és nem kívánt események közepette; meg nem ingó odaadás a jóga által Énirántam, amelynek nincsen egyéb tárgya, visszavonulás magányos helyekre, közöny az emberek társaságával szemben; kitartás az Én-nek ismeretében, a valódi bölcsesség lényegének megértése: ezt nevezük bölcsességnek. Tudatlanság pedig mindaz, ami ezzel ellenkezik. Minden világosság világossága AZ, s a bölcsesség tárgya bölcsesség által érhető el, s mindenek szívében lakozik.”²⁷

Ez a bölcsesség meghatározása úgy, ahogyan a Bölcsesség Urának ajkairól elhangzott. Sri Krisna „Adhikári”-nak nevezte a bölcsességet állhatatosan és szüntelenül kereső embert. A bölcsességet pedig, mint Brahman²⁸ lényegi természetének tudását határozta meg. Ami ennél kevesebb, az nem bölcsesség. Ezen kívül minden tudatlanság. A tudás tudatlanság akkor, ha csak a külső hatásokat ismeri. A tudomány tudatlanság akkor, ha csak a jelenségekben megnyilvánuló Májá-val foglalkozik. Bölcsesség kizárólag csak az Én lényegi természetének ismeretében rejlik, abban a felismerésben, hogy az Én mindent áthat és mindenben azonos.

Vegyük át, ha csak felületesen is, az Énre vonatkozó tudás, vagyis a bölcsesség abc-jének néhány betűjét. Az Én egy. A külső univerzum változatosság, csalódások játéka, Májá fátýla, mely vakká tesz bennünket az Egység iránt. Ez az Egység az egyedüli létezés, az egyedüli Élet, az egész világmindenség egyedüli Ura, Akin túl semmi sincs, Ő pedig Egy. Az Én cselekvés nélkül való. A tevékenység a Prakriti²⁹ sajátása, nem más, mint fátýol, amellyel az

²⁶ Bhagavad Gítá X.20.

²⁷ Bhagavad Gítá XIII. 7-11, 17.

²⁸ Nem tévesztendő össze Brahmával, a Szentháromság harmadik személyével. Brahman az abszolútum, az „egy Isten”, az istenség meg nem nyilvánult része.

²⁹ Az anyag, az anyagi világ.

Én körülveszi magát, a gunák játéka. A változatosság és tevékenység a természetben csak külső látszat, - az egység látható megjelenése. A dolgok átalakulása: születés, érett kor és halál, az élőlények állandó átváltozásának körforgása, - ez mind a gunák játéka, és csak a gunák keringenek, mialatt az Én változatlan marad. Mindez maga az Úr, körülvéve Májával, Visnu körülvéve „Lilá”³⁰-val, a világegyetem játékaival. Mindez a Legfelsőbb Lény gondolata. A formák változnak és ezért múlandók; az élet Ő maga és minden Ő. Meg van írva, hogy „Aki látja, hogy minden tettet az anyag visz véghez, hogy az Én nem cselekszik, az valóban lát.”³¹ Ez pedig megkülönböztető képességgel érhető el, tiszta látással, mely különbséget tesz az Én és a természet mindama fátyla között, melyek eltakarják és elrejtik az Ént. Az Én cselekvés nélkül való. Látszólagos mozgása a külső természet mozgása. Az Én mindenütt ott van, mindenben benn lakozik, mögötte van mindennek. Újra elhangzanak a bölcsesség szavai: „Mindенben egyformán látván ugyanazt az Urat lakozni.”³²

Mily nehéz ezt megtanulni! Az Úr egyformán lakozik mindenütt: a legalacsonyabb rendű és a legocsmányabb éppen úgy magában hordja Őt, mint a legemelkedettebb és a legnagyobb. A por atomjában éppen úgy benne van, mint a világegyetem központi napjában. Az ocsmányban és az aljasban is ott lakozik, mert az elvetemült ember Énje ugyanaz, mint a szent Énje. Miféle leckére tanít az Úr? Mi értelme van e szavaknak? Azt jelentik, hogy Isvara ugyanaz mindenben, mert az egész világegyetem az ő megnyilvánulása. Hiszen megmondotta: „Én vagyok a csaló csalárd játéka, de minden tündöklőnek tündöklése is.”³³

Fel tudjuk-e fogni e lecke sejtetéseit? Meg tudjuk-e érteni, mit jelent ez mindnyájunk számára? Az következik belőle, hogy mindenféle tapasztalat szükséges ahhoz, hogy a bölcsesség kiteljesülhessen. Ha meg tudjuk látni az egy ÉN-t a szépben, a nemesben, a fenségesben, vajon meglátjuk-e őt az alacsonyrendűben, a becstelenben és a visszataszítóban is? Annak szemében, aki így képes látni, annak semmi sem rút és semmi sem szép, mind része az ÉN-nek, s szükséges a jelenlegi fejlődéshez. Mindennek megvan a maga helye, mindennek megvan a maga hivatása, minden a saját szerepét játssza, és tapasztalatot gyűjt. Mert az ÉN végtelen, és végtelennek kell lennie annak a sokféleségnek is, amely az ÉN-nek akár csak egy töredékét is tükrözi. Mi a különbségeket látjuk és ezért látunk tökéletlenséget; töredéket látunk és nem az egészet, amelyből kiszakították. Olyan ez, mintha a szőnyegnek csak a fonákját néznénk, ahol a fonalakat elvarrják, és nem látnánk a mintát, nem látnánk a szőnyeg színét, ahol a feketére éppen úgy szükség van, mint a tetszetős ragyogás válogatott színárnyalataira, melyek mind a megfelelő helyre kerülnek. Egy Én van mindenben, semmi nincs ami az Ő életén kívül esne. Egyetlen töredék sincs kizárva az egészből. Elvakult szemünk csak a tökéletlenséget látja, s nem látja az Ént, amint tökéletességre törekszik. Minden tökéletessé fog válni, és a legförtelmesebb is útban van az isteni szépség felé, a legeggyűbb is útban van az isteni értelem felé. Ezért tehát Őt lássuk mindenütt, amint egyformán lakozik mindenben! Így elérjük az igazi megkülönböztető képességet és az Én tisztán fog ragyogni.

Még egy másik leckét is meg kell tanulni: mindenben, ami létezik és vonz minket, amiben a vonzás valamilyen eleme megvan, csak az Én miatt van meg. Ha lehetséges volna, hogy az Én ne legyen ott, minden vonzás megszűnnék. Emlékezzünk csak, hogyan kérte Maitreyi az urát, hogy tanítsa meg a halhatatlanság leckéjére, és milyen választ kapott: „Íme, valójában nem a férj kedvéért kedves a férj, hanem az Én kedvéért kedves a férj. Íme, valójában nem a feleség

³⁰ A hindu mitológia szerint a világ csak az istenség játéka – „Lilá”.

³¹ Bhagavad Gitá XIII.29.

³² Bhagavad Gitá XIII.28.

³³ Bhagavad Gitá X.36.

kedvéért kedves a feleség, hanem az Én kedvéért kedves a feleség. Íme nem a fiak kedvéért kedvesek a fiak, hanem az Én kedvéért kedvesek a fiak. Íme nem a tulajdon kedvéért kedves a tulajdon, hanem az Én kedvéért kedves a tulajdon.” Sőt még csak nem is „az istenek kedvéért kedvesek az istenek, hanem az Én kedvéért kedvesek az istenek.”³⁴ Így magyarázta meg a hatalmas bölcs szavaira figyelő feleségének az Én misztériumát és ama szeretet misztériumát, mely egyik elkülönült lénytől a másik felé árad. Ez a szeretet az Én, mely a másokban önmagát keresi. A bölcs még számos egyéb példát is felsorolt, megvilágítván, hogy miképpen kedves minden dolog a benne levő Én miatt, nem pedig az azt körülvevő káprázat fátyola miatt. „Valójában az Ént kell látni, hallani és rajta meditálni.” Ez a halhatatlanság titka. Ezt tanította a bölcs hön szeretett feleségének; ezek a tanító szavai, aki a tanítvány figyelő lelkéhez szól és feltárja a bölcsesség titkát. Ha megtanulta ezt a leckét, ha elsajátította ezt a tudást, akkor „te vagy ő” vagy „én vagyok ő” – különbség nincs. Ez az álláspontja az igazi dzsnáninak, a felszabadult léleknek, akit nem érint többé a gunák játéka, sem a természet forgó kereke, amely alól felszabadult. Csak az Egy létezik, más nem. Ez a lecke, ha valóban megtanulták, széttör minden korlátot és felszabadítja a lelket. Az ilyen emberben minden vágy kihal és az elme tevékenységei nyugszanak. Semmit nem cselekszik, mert az Én végez rajta keresztül mindent. Ez az igazi bölcsesség titka, ez a titka annak, amit úgy hívnak, hogy „cselekvés a tétlenségben”. Cselekedhetik testével, cselekedhetik elméjével, de ő maga nem tesz semmit.

Hogyan él hát? Mielőtt bármit is mondanék erről, hadd emlékeztessen hallgatóimat egy megkapó történetre, amelyből kitűnik az igazi bölcsesség és a szavak bölcsessége közötti különbség. Valamelyik szent könyvben elmondja Sri Krisnának és a „gopi”-knak³⁵ esetét Durvászával, a nagy „risi”-vel³⁶. Egy időben a risi csak egyszer evett évente, de akkor egyszeri étkezéséhez roppant mennyiségű ételre volt szüksége. A gopik szokták volt elvinni neki az évi lakomat, s amikor megjött az ideje, hogy elvigyék az élelmet, sok bőséges táplálékot gyűjtöttek össze, azt rengeteg tálon felhalmozták, és egy csapatuk elindult a finom fogásokkal súlyosan megrakodva. Amint a risi asram-ja³⁷ felé közeledtek, egy folyó hömpölygött szélesen köztük és a szent lakóhelye között, és nem tudtak átkelni a háborgó vízen. Durvásza haragjától félve visszamentek urukhoz, Krisnához és így szóltak: „Mit tegyünk? Ott van a folyó, amelyen nem tudunk átkelni, és ha kitör a risi haragja, felégeti a világokat.” Az Úr mosolygott és így szólt: „Menjetek el a folyóhoz, szóljatok hozzá az én nevemben és mondjátok: ha Krisna brahmácsári³⁸, hömpölyögj vissza és engedj át bennünket.” A gopik elcsodálóztak: „Mi ez? Mit kell nekünk mondanunk? Krisna, aki maga köré gyűjtötte a gopikat, mégis nőtlen?” De tudván, hogy az Úr bölcs, elmentek a folyóhoz, elmondták a hatalom eme ígét és a vizek meghallották hangjukat, két oldalra hömpölyögtek folyékony falakat alkotva, a gopik pedig száraz talajon járva elérték a szent lakóhelyét és elvitték neki az élelmet. Tálat tál után ürített ki a risi és elfogyasztotta a táplálékot. Amikor eljött az idő, hogy a gopiknak vissza kellett menniük, a folyó megint vadul hömpölygött és a gopik megint így szóltak: „Hogy keljünk át a folyón?” Visszamentek a bölcshez, hogy segítsen, és a bölcs így szólt: „Menjetek a folyóhoz és mondjátok: ha Durvásza csak levegőt eszik, akkor hömpölyögjete vissza és engedjete át minket.” A gopik így szóltak egymás közt: „Lám, mindezt a sok ételt megette és semmi sem maradt, és mi mégis mondjuk azt, hogy levegőből él!” De nem volt mit tenni és a folyóhoz menvén megint elmondták a hatalom ígét: „Ha Durvásza csak levegőt eszik, hömpölyögjete vissza és engedjete át minket!” És a

³⁴ Brihadáranyakopanisad IV.v.6.

³⁵ Teheneket őrző asszony.

³⁶ Aki befejezte az emberi fejlődést, de azért kapcsolatban marad a földdel, hogy segítse az emberiséget.

³⁷ Kis templom, szentély.

³⁸ Aki nőtlenséget és teljes megtartóztatást fogad.

vizek megint hallgattak szavukra, visszahömpölyögtek, és utat engedtek lábaiknak. Beszámoltak az után az Úrnak a történekről és kérték, hogy magyarázza meg. Ő pedig megtanította őket arra a leckére, hogy a tökéletes bölcsességű embert nem érinti a cselekvés, bármi veszi körül – nem változtat rajta semmit. Az igazi dzsánira nincs hatással a cselekvés, őt nem érinthetik a külső világ jelenségei.

Itt azonban gyakran becsúszik egy hiba. Azok az emberek, akik csak szájuk szerint bölcsek, de valójában nem, akik csak szóvirágokat ismétlgetnek, de nem fejlesztették ki az Én igazi életét, akik mondják ugyan, hogy „Brahman³⁹ vagyok”, de minden hat rájuk, akik nem érték el az önfegyelmet és a szenvedélytelenséget, akik az érzékek kielégítésére törekszenek és azután azt mondják: „Csak a test kereste ezt, énreám nincs hatással” – ezek az emberek tévednek és öntudatlanul, vagy éppen tudatosan képmutatók, mert nem tudják, hogy az igazi dzsání felhasználja ugyan a gúnákat, de azok nem használják őt. A dzsání a gúnákon keresztül valósítja meg a mindenség célját, de azok őt el nem ragadhatják és reá soha hatással nem lehetnek. Az az ember, aki nem tud ellenállni a test kísértéseinek és azután azt mondja: „Csak a test cselekszi ezt, én Brahman vagyok” – csupán a szóvirágok embere, nem bír igazi bölcsességgel, vétke hat reá és lealjasítja. A bölcs bármilyen tevékenységbe belefoghat, bármit felhasználhat az Úr céljaira, és mégis csupán vezeték marad, mert a viláért munkálkodik. Az indíték belülről jön és nem kívülről. Mesterként nyúl munkájához és nem gályarabként hajtják a munkához. Szabad ember és nem rabszolga. Csak szavakkal róni az Ösvényt, a bölcsesség szavaival élni, míg a test uralkodik az emberen annyi, mint eltévelyedés áldozatául esni, annyi, mint késleltetni a lélek haladását. Ilyen aljas értelmezésre forgatták ki a nagy tanítók munkájának az eredményét és a Vedántát⁴⁰ a hitvány élet mentségül használták fel. Szvedélytelenséget színleltek ott, ahol az a valóságban nem volt meg. E veszély elkerülése végett a régi időkben csak azok tanulhatták meg e leckéket, akik a szükséges képességekkel rendelkeztek. Csak az, akinek vágyai kihaltak, aki legyőzte szenvedélyeit, aki a világtól való undort kitapasztalta – csak az az ember volt alkalmas tanítvány és méltó arra, hogy a guru⁴¹ a misztériumba bevezesse.

Ez tehát a bölcsesség ösvénye és ilyen nehézségek merülhetnek fel követése közben. Így menekülhet el az ember a világtól és léphet át a szabad életbe.

Mindazonáltal jó lesz eszünkben tartani, hogy ha ezt a menekülést az elkülönült Én kedvéért keressük és nem azért, hogy a mindenséget szolgálhassuk, akkor – bár a felszabadulás megszámlálhatatlan korszakokon át tarthat – az embernek végeredményben vissza kell térnie a földre (a születésbe), hogy a végső tökéletességet elnyerje. A szent Upanisádokban⁴² írva van, hogy egyedül tudással nem lehet az Ént megtalálni, hanem csak odaadással párosult tudással⁴³. A felszabadulást el lehet érni tiszta bölcsességgel, s ekkor a lélek a Dzsannarlokába távozik, és ott marad a születéstől és haláltól megszabadulva. De tökéletes élet csak az lehet, amikor nem kérünk semmit, és elégedetten szolgáljuk az Úr megnyilvánulását, Isvara művét. Ekkor a bölcsességet odaadás hatja át, s ez az egyedüli út a tökéletesség felé.

³⁹ Az örökkévaló, az abszolútum, az istenség meg nem nyilvánult része.

⁴⁰ Monisztikus indiai filozófiai rendszer. Bővebben lásd Annie Besant: Bevezetés a jógába c. művében.

⁴¹ Tanító, szellemi vezető.

⁴² A Védák (indiai szent könyvek) magyarázatai, filozófiai és teológiai értekezések.

⁴³ Mundakopanisad III.ii.4.

BHAKTI MARGA

„Akik elméjüket Énrám függesztve, állandó harmóniában, a legnagyobb hittel imádnak Engem, azok szerintem – mondja Sri Krisna – a legnagyobbak a jógában.” Azután így folytatja: „Azok, akik elméjükkel a Megnyilvánulatlanon csüngnek, nagyobb nehézségekbe ütköznek, mert nehéz a testben élőknek a meg nem nyilvánult ösvényét elérni; de azokat, akik Énbennem élve minden cselekedetről lemondanak, csak Énreám gondolnak, s teljes szívvel meditálva Engem imádnak, azokat hamarosan kiemelem a halálnak és az életnek óceánjából, óh Pártha, mert tudatuk központja Én vagyok.”

E szavakkal tanította a jóga ura szeretett tanítványait. A megnyilatkozott Úrra, Isvarára összpontosított elme, az állandóan feléje forduló imádat, az egy tárgyra irányított folytonos meditáció – akik ezt gyakorolják, mondja Ő, azokat hamarosan kiemeli abból a tengerből, amelyben a lelkek életről életre elmerülnek, és amelyből szinte fáradtan menekülni vágnak. Amire Ő rámutatott, vagyis az odaadás, az elme koncentrációja, az állandó meditálás, a buzgó imádat, mindez a „bhakti” vagy „szeretet” szóban foglalható össze, s ez a szeretet ösvénye, a Bhakti Marga. Ez az ösvény lesz tehát befejező tanulmányunk tárgya.

A bölcsesség és a szeretet ösvénye között lényeges különbség van, amely elejétől végig tisztán és világosan kirajzolódik előttünk. Ez a különbség abban rejlik, hogy a hívő odaadásának tárgya különbözik a bölcs megismerésének tárgyától. Bizonyos értelemben eltérnek egymástól, bár tulajdonképpen alapjában véve és lényegileg egy és ugyanaz mind a kettő. Erre a különbségre céloz az előbb idézett verse is a Gitának, amikor azt mondja, hogy nehéz a Megnyilvánulatlan ösvényén járni, és célhoz érni. Az, aki a bölcsesség, vagy dzsáná ösvényén halad, az Ént, az Egyetlen Létezőt, a Végtelent, az Örökkévalót és a megnyilvánulatlant keresi, amelyen minden alapul, amely áthat és fenntart mindent, és amely ott rejtőzik minden mögött.

De amint előző tanulmányunkban láttuk, a dzsánáni a megkülönböztetésen át, helyesebben a bölcsességen át éri el az Én ismeretét. A bölcsesség legtökéletesebb kifejeződése a „So’ham” = „Én vagyok Ő”, az egyedüli Eggyel való tökéletes azonosság. De ha azt nézzük, mi a bhakta⁴⁴ odaadásának, szeretetének, imádatának, tántoríthatatlan hűségének tárgya, akkor azt találjuk, hogy az a magasztos Isvara, a testet öltött Úr. A megnyilvánult istenséget, a formában megmutatkozó Urat imádja, aki így a szeretet és a hódolat tényleges tárgyává lesz.

Valóban, ha bhaktit akarunk felébreszteni, akkor szeretetünknek oly lény felé kell irányulnia, aki számunkra – legtágabban értelmezve a kifejezést – az egyéniség legszélső határait jelenti. Mert bármennyire is tágítjuk az egyéniség fogalmát, félredobva mindent, ami azt az emberi egyéniség esetében határolja, végül mégis az elhatároltság alapvető fogalmával találjuk magunkat szemben. A Mindenség Ura, Isvara, a Legmagasabb, megnyilvánulás céljából körülhatárolta magát azért, hogy a világegyetem megvalósulhasson. Ő a világegyetem Ura, s az univerzum minden egyes teremtménye feléje irányíthatja szeretetét, hódolatát és aspirációit.

Azt tapasztaljuk továbbá, hogy a magasztos Isvara, akit nyugati kifejezéssel „személyes Istennek” nevezhetnénk – ámbár a „személyes” szó olyan elemet tartalmaz, amelyet mindenképpen ki kell zárunk gondolatunkból – a magasztos Isvara ezen kívül is

⁴⁴ A Bhakti marga, vagyis az odaadás ösvényén haladó ember.

megnyilvánul még időről-időre, mint Avatára⁴⁵ azért, hogy ily módon az emberek számára valóságosabban testet öltjön. E még kifejezettebb egyéniség magához vonzza azután az emberek szeretetét és imádatát, fölébreszti szívüket, fölkelti érzelmeiket és kiváltja belőlük az imádatot és a dicsőítést. A hindu vallásban éppen úgy, mint más vallásokban is, egyaránt azt találjuk, hogy a Legmagasabb nemcsak, mint a világegyetem ura nyilvánítja ki magát, de földi testben is megjelenik. Így, emberi alakban, különösképpen kiváltja az odaadást, imádatot és szeretetet, élénk állítva mindazt, ami az emberi szívnek kedves, és ami az emberi képzeletet szépségével rabul ejti. Leereszkedve teremtményei fogyatékoságához, megszanva értelmük erőtlenségét, lép korlátolt intelligenciájuk, tudatlan szeretetük hatáskörébe, és emberi formában, mint Avatára nyilvánítja ki a Legmagasztosabb egynémely tökéletességét.

Az emberek hitét, a világ vallásait tanulmányozva, azt tapasztaljuk, hogy ezek nagy vonalakban hasonlatosak, és hogy az imádat központi oltárán egy isten-emberi alak áll. És ámbár a lényen túl – sőt még Isvarán túl is – felismerhető a még magasabb, a második nélküli Egy homályos képe, az emberi szív mégis a megnyilvánult Istenbe kapaszkodik, akiben az emberi érzés nyugalmat és otthont talál. Az emberiség főként az után sóvárog, hogy a különböző nevek alatt, így Sri Krisna, Buddha vagy Krisztus szent neve alatt egy Lényt imádjon, mert az odaadás érzelmében inkább megtalálja azt a kielégülést, amelyet a végtelenség elvont fogalma semmiképpen nem nyújthat neki. Akik a Bhakti ösvényén járnak, azoknál az ösvény célja az emberi formában megnyilvánult Isten iránti odaadás. Mert hogyan érezhetné az ember a szeretet legteljesebb extázisát a végtelen tér, a határtalan Létező fogalma iránt, és hogyan lelhetne nyugalmat az emberi szív Istenben azok nélkül a korlátozások nélkül, melyek számára „valóságyszerűvé” tesznek valamit?

Ez az oka annak, hogy a szeretetnek ezen az ösvényén a bhakta mindig az Urat keresi. Miben áll ez a szeretet? Miben áll ez az odaadás? Mi az, ami oly teljes mértékben áthatja lényét és végigülket minden idegszálán, hogy számára csak az imádott Jelenlét látszik valónak, és minden egyéb elhomályosul a mindenekfölött magasztos Úr fényében? A nagyszerű bölcs és bhakta, Nárada, aki az odaadás valóságos megtestesülése volt, tanításokat hagyott hátra számunkra a szeretetről, leírva a szeretet természetét és felsorolván jeleit, amelyek segítségével felismerhetjük. Elmagyarázza azt is, hogy mit keressünk, és mit fogadjunk el, ha odaadást akarunk kifejleszteni magunkban.

Nárada először is kimondja, hogy a bhakti jellemzője „rendkívüli odaadás valaki iránt”⁴⁶; igazi lényege tehát az odaadás valamely egyéniség iránt. Később, ugyanebben a szutrában felsorolja a szeretet néhány általános meghatározását, utoljára hagyva a sajátját. Ez utóbbi legfőbb és legmegkapóbb jellegzetessége: mérhetetlen odaadás domborodik ki. Felsorolja a szeretet meghatározásait Vjásza, Garga és Szándilja szerint, majd így szól: „Szeretet az, ha minden tettet Istennek szentelünk és legnagyobb nyomorúságnak érezzük azt, ha megfeledezzük Róla.”⁴⁷ Az igazi bhakta szelleme szól ebből: egész életét átadja odaadása tárgyának, s legnagyobb nyomorúságnak tartja, ha megfeledezik róla. Ha a szívet valamely más dolognak a fátyla elsötétíti, ha felhő kerül a lélek és Ura közé, ha csak egy pillanatra is megfeledezik Istenéről, akkor a legkeserűbb gyötrelme, a legmélyebb nyomorúság lesz osztályrésze: az Úr elfeledése. Így tanította ezt Nárada, s így tudják ezt szívükben mindazok, akikben ott buzog az odaadásra való törekvés. Nárada ezek után leírja azt, aki elérte ezt a szeretetet: „Melyet elérve az ember tökéletes, halhatatlan, elégedett lesz; melyet elérve nem kíván semmit, semmiért nem bánkódik, semmit nem gyűlöl, nem lel élvezetet (az érzelmei

⁴⁵ Az istenség testetöltése.

⁴⁶ Nárada Sutra 19.

⁴⁷ Nárada Sutra 28.

tárgyaiban), nem tesz erőfeszítést (önző célból); melyet megismerve megmámorosodik (az örömtől), áthatja az Én és örvendezik az Énben.” Továbbá: „(a szeretet) nem használható a vágyak kielégítésére, mert lényege a lemondás.”⁴⁸

Ez tehát a bhakti olyasvalaki leírása szerint, aki azt valósággal megtestesítette önmagában. Hogyan érhető el az ilyen odaadás? Milyen lépésekből áll a Bhakti Marga? Hogyan találják meg az alsóbbrendű szeretettel betöltött szívűek a legmagasztosabb szeretetet? Hogyan ismerjék meg azok - akiknek elméje az érzékek tárgyai felé kalandoz – az Egyet, akit ismerve minden ismernek? Hogyan érje el az illúziókba burkolt, alsóbbrendű vonzalmakba bonyolódott, földi posványba ragadt ember Nárada szeretetét? Hogyan válják belőle tökéletes bhakta, gáncsnélküli, igazi hívő?

Nyomon kell követnünk ez ösvény korábbi fokait, amint az előbbiekkal tettük. Majdnem hiábavaló volna megmutatni a tökéletes képet mindaddig, amíg a fejlődés útját az indulástól kezdve be nem mutattuk. Csak így lehet törekedni a tökéletlenből a tökéletes elérése felé. A tökéletes odaadás szépsége elbájolhat, a makulátlan szeretet dicsősége elvakíthat, de mi azt akarjuk megtudni, hogyan nőhet ki belőlünk ez a szeretet, mi azt akarjuk tudni, milyen anyaggal tápláljuk az odaadás tüzeit, hogy a tiszta lángban elégjünk?

Kezdetben az ember iránti szeretet éreztetheti velünk az Isten iránti szeretet halvány visszfényét. Ezen keresztül fölfedezhetünk néhány, az igazi bhaktát jellemző sajátságot. A szeretet tárgya később megváltozhat, de a lényeg ugyanaz marad. Gondolj egy pillanatra a legerősebb, legtisztább, legnemesebb, legintenzívebb szeretetre, amelyet valaha emberi lény iránt éreztél. Elemezd alaposan életedet és lásd meg, milyen hatással volt reád ez a szeretet. Lásd meg, hogy annak fényénél mennyire elvesztette vonzerejét minden más. Lehet, hogy a jólét volt fontod számodra addig, vagy az irodalomnak szentelted magad, vagy talán mohón tudásra vágytál. De felvillant életed láthatárán egy arc, amely bensőd legintenzívebb szeretetét szinte akarod ellenére magához vonzotta. E jelenség dicsősége és szépsége elméd egész beállítottságát hirtelen megváltoztatta. A gazdagság értéktelenné látszott szeretetének bírásához viszonyítva. Az irodalom unalmasnak és fárasztónak tűnt fel a vele való beszélgetés gyönyörűségéhez képest. Minden tudás száraz avarnak látszott ölelésének extázisával összehasonlítva. Legnagyobb gyönyörűséged az volt, ha mellette lehettél; iránta éreztél szereteted áthatotta legbelső lényedet. Minden egyéb vonzalom vesztett erejéből, minden más szín kifakult e fényesség ragyogása mellett. Barátod, szerelmed, tanítód, vezetőd volt ő egy személyben, egyesítvén magában az emberileg elérhető legnemesebb tulajdonságokat.

Mennyire megváltoztatta életedet az iránta való szeretet! Minden más színben tűnt fel a belőle kisugárzó fényben. Képzeljünk el egy ilyen, a legmagasabb egekig felmagasztosult szeretetet, olyan emberi szeretetet, mely mélységében az óceán mélységével vetekszik. Képzeljünk el, hogyan fokozódik attól a tökéletességtől, amelyet szeretetének tárgyában talál, s hogyan gyarapodik mindattól, amit benne felfedez. Képzeljünk el, hogy ez a szeretet nem fárad ki, hogy a csömör nem jelentkezik, és akkor halvány fogalmunk támadhat arról az érzésről, amelyet az igazi bhakta érez szeretete és imádata tárgya iránt.

SWami Vivekananda egy amerikai körútján szemléltető történetben próbálta hallgatóival érzékeltetni, hogy az emberek rendszerint milyen kevéssé vágnak valóban az Isten után. A történet egy fiatalemberről szólt, aki elment egy vallástanítóhoz és azt mondta neki, hogy szeretné az Istent megtalálni. Jó idő elteltével egy reggel a bölcs felszólította az ifjút, hogy kísérelje el a folyóhoz, ahol szokásos fürdőjét akarta elvégezni. Amikor mindketten a folyóban

⁴⁸ Nárada Sutra 22, 24.

voltak, a bölcs megragadta a fiatalembert, s víz alá nyomta, és ott tartotta. Az ifjú elkeseredetten küszködött, hogy kiszabaduljon fogságából. A bölcs végül kihúzta a vízből, és azt kérdezte: „Mondd fiam, mire vágytál legjobban, amíg a víz alatt tartottalak?” „Hogy levegőhöz jussak” – hápogta az ifjú. „Így kell vágyini a leendő tanítványnak Isten után, ha meg akarja őt találni. Ha ily erős a vágyad, akkor valóban megtalálod Őt.”

De hány emberben van ilyen erős vágy? Hányan akarják valóban megtalálni az Istent? Az első, ami az utunkba kerül – elfeledteti velünk az Egyet, és a vágy eltűnik a szívből. Az igazi bhakta nem küszködött volna levegőért, hanem kizárólag csak Istenre gondolt volna és céljára, amit így a vízbefúlással hamarabb elérhet. Mi mindent akarunk, ami az utunkba kerül: gazdagságot, megbecsülést, világi élvezeteket és birtoklást! Hogyan maradna kapzsi szívünkben hely az Isten számára? Amint a keresztény szentírásban olvassuk, a születendő Jézus számára nem volt hely a fogadóban, - a mi szívünk pedig olyan, mint az átutazókkal telt fogadó, s nincs helyünk benne az isteni vendég számára.

Mindazonáltal ne hagyjunk fel a reménnyel és lássuk, vajon lehetséges-e, hogy ez az ösvény megnyíljék előttünk. E kérdésben egy nagy indiai bölcs jön segítségünkre, egyike azoknak a nagy indiai írónak, aki a magasabb szellemi igazságok tanításának szentelték magukat: a bölcs Rámánudzsa. E bölcs azokkal a kezdeti fokozatokkal foglalkozott, amelyeken odaadást fejleszthet ki az ember, amelyeken az igazi szeretet befogadására fokozatosan előkészülhet.

Rámánudzsa az előkészítő lépések felvázolásánál a kezdet kezdetéből indul ki, az ember fizikai testéből. Elsősorban azzal foglalkozik, hogyan bánják, és mit tegyen az ember a testével. Milyen tulajdonságok szükségesek a test részéről, ha valaki a spirituális szeretet jellegzetességeit szeretné kifejleszteni. Elsőnek említi a megkülönböztető képességet, a „viveka”-t, de nem abban az értelemben, amelyben előző tanulmányunkban használtuk, hanem sokkalta kezdetibb fogalmazásban. A táplálék megkülönböztetéséről van itt szó. Aki arra vágyik, hogy teste az isteni szeretettől áthatott lélek eszköze legyen, annak teste legyen tiszta, a táplálékkal szemben pedig megkülönböztetést kell alkalmaznia. Rámánudzsa ebből az alapvető tételből indul ki, és azt mondja, hogy a bhaktának óvatosnak kell lennie táplálék megválasztásában. Nem szabad olyanhoz nyúlnia, aminek élvezetéhez más élőlénynek szenvedése árán jut. A leendő bhakta nem válhat mások szenvedésének és nyomorúságának forrásává, nem indulhat ki tőle bántalom olyan lényekkel szemben, amelyek a fejlődés létráján alacsonyabban állnak, mint ő. Semmit sem használhat táplálék gyanánt, ami érző életből, tehát bármilyen állati életből származik. A bhaktának nem szabad ilyen táplálékhoz nyúlnia. Nemcsak, hogy beszennyezi a testét ilyen étellel, de lealacsonyítja lelkét az által, hogy gyűlöletet mutat részvét helyett, önzést önzetlenség helyett, tehetetlen állatokat bántva, ahelyett, hogy védelmezné őket, ártatlan élőlények boldog életét elvéve azért, hogy önző étvágyát kielégítse – mindez magának a szeretet eszméjének letiprása. Ezért kezdetben a bhaktának vivekát, vagyis megkülönböztetést kell gyakorolnia a táplálékkal szemben. A szükséges táplálék megválasztásánál pedig a tisztaság magnetikus törvényét kell követnie. Ez a tisztaság hatással van az ember finomabb testeire, amelyeket a külső hatások beszennyezhetnek, s amelyeket éppen úgy óvni kell a külső, mint a belső tisztátalanságoktól. Így tehát a tisztaságot is szem előtt kell tartani. A test minden tekintetben legyen méltó temploma a hívőnek, ha a szeretet ösvényén használni akarja. Rámánudzsa azután kimondja a nagy szabályt: „Tiszta eledel, tiszta elme és folytonos megemlékezés Istenről.” Ez legyen a törvény a leendő bhakta életében, aki ugyan még nem érte el az odaadást, de erre törekszik.

Ezek a kezdeti lépések Isten megtalálása felé az olyan ember számára, aki a szeretet eme isteni tulajdonságait fel akarja ébreszteni magában. A bölcs azután azt mondja, hogy a leendő

bhaktának gyakorolnia kell a vágytalanságot. Egyetlen vágyának Istenre kell összpontosulnia, egyetlen sóvárgásának Isten felé kell irányulnia, szívében ne maradjon hely semmiféle más vágy számára. Ennek a vágnak ki kell lombosodnia behatolva lényének minden porcikájába és minden más vágyat ki kell söpörni, hogy hely maradjon az egyetlen, legmagasztosabb vonzalomnak.

Gyakorolni kell az után azt, hogy gondolatait Isten felé fordítsa. Ezt állandóvá kell tennie. Amikor azonban gondolatait ebbe az irányba akarja fordítani, azt tapasztalja, hogy elméje elvándorol, másfelé kószál; elhagyja az egyetlen, a legfelsőbb célt és másokat keres, amelyeken időzhet. De emlékezzünk csak arra a feleletre, amelyet a jóga ura adott Ardzsuna panaszára, hogy az elme nyugtalan, mint a szél és nehezen fékezhető. A válasz ez volt: „Az elme állandó gyakorlattal megfékezhető.”⁴⁹ A leendő bhakta tehát állandóan azt gyakorolja, hogy elméjét Isten felé fordítsa. Hozza vissza kontemplációja tárgyához, ha másfelé fordul. Tűzzön ki bizonyos időpontokat, amelyeket az áhítatnak szentel, s ilyenkor irányítsa elméjét kizárólag az Egy szemléletére.

Ezek csupán az első lépések. Egyelőre meghatározott időkből imádja az Istent, hogy azután állandóan imádhassa. Újra meg újra medítál, hogy később ne legyenek időközök, hanem állandóan folytatódjék a meditáció, töretlenül, megszakítás nélkül és teljesen. Még csak képezi magát, ezért határozta meg az áhítat és kontempláció idejét. Szívét a Legmagasztosabbra szegezi. De ez nem elég. Az ilyen gyakorlat olyan élet felé is vezethet, amelyben hiányozhatnak az igazi bhakti jellegzetességei. Élvezetet találhat a meditációban, örömet a kontemplációban, s közben megfedkezhet másokról, s csak az imádás gyönyörűségéért imád.

Az igazi bhakta azonban nem kíván magának semmit, csak adni akar, állandóan adni, szakadatlanul, hogy felülkerekedjék az emberi természet önzésén és kiirtsa az emberi természet önző és kapzsi hajlamait. Ezért a következő lépés az, hogy jót tesz másokkal. A kontempláció nem lehet egyedüli elfoglaltsága; szeretete áradjon szét embertársai felé és élete állandó szolgálat legyen, folytonos segítségnyújtás azoknak, akik rászorulnak. Sohasem írhatja ki az önzés gyökereit, ha nem ápolja az adás szellemét, ha nem fosztja ki magát folytonosan, hogy mások örüljenek.

Adj, adj, adj állandóan, mert az adás a szeretet lényege. A szeretet semmit sem kér, csupán az adás jogát; a szeretet semmit nem kér, csupán az ajándékozás jogát; a szeretet nem kér viszonzást, nem kíván hálát. Nem kér örömet a maga számára. Csupán azt kéri, hogy szerethessen, hogy minden irányban kiáradhasson, és mindenkit boldoggá tegyen a szeretet ölelésében.

Mínt hogy szívünk kemény és önző, még a vallásban is megteremtjük az önzés finomabb formáit, salakkal rontjuk meg a tiszta aranyat. Ezért történik meg az, hogy minden dolgok legnemesebbjét és legtisztábbját, a vallást olykor lealacsonyítják és bemocskolják, mert az emberek behozzák önzésüket a szentélybe és a szent helyből piacot csinálnak, ahol adás-vevés folyik: imádságuk fejében javakat kérnek. Ahol nem adnak szabadon, ott nincs hely Isten számára.

Ezért a tényleges jócselekedetek hozzátartoznak a bhakta önképzéséhez. Milyen kevesen tudunk igazán szeretni mihelyt embertársainkról van szó. Mindig viszonzást kérünk, hogy alsóbb énkül kielégüljön, mindig az után sóvárgunk, hogy kedvesünktől valamit kapjunk. Ez

⁴⁹ Bhagavad Gitá VI.35.

nem szeretet, hanem számítás, az önzésnek egy finomabb formája. A tiszta emberi szeretet szabadon árad szét. Megelégszik azzal, ha engedik, hogy szeressen. Aki igazán szeret, nem kér egyebet, csak azt, hogy szerethessen.

Ez a tréning mind jobban és jobban előkészíti az embert arra, hogy az igazi bhaktit – az Isten szeretetét – megvalósítsa. Ezen kívül ki kell fejleszteni a tisztaságot, az igazságot, az egyenességet, a könyörületességet, az ártalmatlanságot másokkal szemben és a részvétet. Mindezek szükségesen az ösvényen, ha valaha is el akarjuk érni a bhaktit, ha valaha is meg akarjuk ismerni azt a szeretetet, amely már isteni. Lássuk csak, e lépések közül hányat vagyunk hajlandók megtenni. Vegyük szemügyre ezeket a kezdő lépcsőfokul szolgáló tulajdonságokat és vizsgáljuk meg szívünket, melyek hiányoznak. Amint a hiányokat pótolni kezdjük, úgy kezdünk rálépni a Bhakti Margára.

Jeles emberek társasága szintén ajánlatos. Azok, akik előbbre vannak nálunk, akik idejük egy részében spirituális természetű dolgokról beszélgetnek, vagy akik csendben ülnek együtt odaadásuk tárgyán meditálva, ezek azok, akiknek társaságát keresnünk kellene, nem pedig a világi és léha emberek körét. Igyekezzünk ilyenekkel együtt lenni. Az embert befolyásolja az a társaság, amelyben forog. A többiek gondolata hat reá és elméjét nagyjában az a légkör festi meg, amelyben tartózkodik. Ha állandóan a könnyelműekkel és léhákkal társul, a balgákkal tart, hogyan tudná összeszedni magát, és az Énre összpontosulni? Így nem találja meg az Urat. Keresse inkább a nyugodt életet, nem feledkezve meg kötelességéről, de sohasem keresve tevékenységet a puszta szórakozás kedvéért. Keresse a szentéletűek társaságát, hogy nemesebb gondolatuk és tisztább aspirációjuk visszahasson reá. Azoknak társasága, akik Istent szeretik, buzdító hatással van az ösvényen elindulókra.

Jó könyveket is ajánlatos olvasni, amelyek odaadásra ösztönöznek, és amelyek a szentek és bölcsék nemes példáit állítják elénk. Ne pazarold idődet értéktelen irodalomra, ne vedd fel a haszontalan olvasás szokását. Nincs veszteni való idő. Ha olvasol, olyat olvass, ami keresésed céljához segít. Ha jogászként akarsz boldogulni, nem meséket, hanem jogi könyveket olvasol. Tanulmányozod a különböző országok szokásait, a törvények történetét és csak azzal foglalkozol, ami a sikert szolgálja. Legalább ennyit kell tenned, ha az isten szeretetét akarod megvalósítani. De mikor dolgoznak majd úgy az emberek Istenért, mint a hírnévért? Mikor fogják ugyanazzal a buzgalommal keresni az Ő arcát, mint amilyen buzgón hajhásszák a föld játékaikat és léhaságait. Tanítóknak nincs hiány; a lépcsőfokok sem titkosak. A szív az, ami hiányzik, a szeretetben szűkölködünk, a vágyunk nem ébredt fel. Ez az, ami visszatart, és nem az, hogy nem ismerjük az utat. Nárada is azt tanította, hogy az ártalmas könyveket és a hiú vitákat kerüljük és ezek helyett a szent írásokon és ájtatos műveken elmélkedjünk.

Így lépésről lépésre követve e fokozatokat, e korábbi szakaszt járva eljön az idő, amikor Az, akit bár nem láttunk, de szorgalmasan kerestünk, híven imádtunk, és kitartóan követtünk, kinyilvánítja magát imádójának - és a Legmagasabb láthatóvá válik. Ettől kezdve megváltozik az életünk. A szív új alkotóelemet kap; az emberen végigsöpör egy érzelemhullám és sohasem lesz többé az, aki volt. Amint a Legmagasabbat megpillantotta, ha csak egy foszlány is jutott hozzá szépségének, ha csak a dicsőség egy sugara szállt reá és érintette meg a bhakta szívét – a belső ember megváltozott. A szív gyökeresen átalakult. Sajnálkozás nélkül hátat fordít a földi külsőségeknek, s arcát Isten felé emeli. Emlékezzünk arra a jelentőségteljes és sugalmazó mondatra az odaadás könyvében, a Bhagavad Gitában, amely a fokozatokról beszélve kimondja, hogy az érzékek tárgyai elfordulnak a testnek

önmeztartózatató lakójától; de az élvezet íze, a vágy, a kívánság, a legcsekélyebb hajlam is csak akkor fordul el tőle, amikor a Legmagasabbat megpillantotta.⁵⁰

Ekkor valóban égi fényben kezd az ösvény ragyogni. Az Énnek, ami az üdvösség, első érintése felvillanyozza egész valónkat. Mennyit hívta a bhakta az Urat! Hányszor kiáltott szíve az Úr megpillantásáért! Hányszor mondta újra meg újra: „Hogyan ismerhetlek meg állandó meditálással, óh Jógi? Miben, milyen formában gondoljak Reád, óh áldott Uram?”⁵¹

Amikor az Úr megmutatkozik szolgája szívének, e napfény ragyogásában, e legmagasabb látvány dicsőségében - az Úr látásában - minden más elhalványul. E fény ragyogásában a föld nem lesz többé az, ami eddig volt. Támadhatnak újra felhők, elállhatják a tanítvány útját tévedések és gyengeségek, de ő látott, ő tud és emlékezik. Egy mindig jelenlevő emlékkép támogatja törekvésében. Erre mondja az Úr, hogy: „Elhagyván az önzést, az erőszakosságot, a fennhéjázást, a vágyakat, a haragot, a fukarságot, önzetlen és békességes, az ilyen ember készen van arra, hogy az Örökkévalóvá legyen.”⁵² Alkalmassá válik az Úr állandó látására, önzetlenül és derűsen a legmagasabb lélek tükrévé lesz és az örökkévalóvá válva, az örökkévalóba olvadva, minthogy minden létezőhöz egyforma, egyesül az Úrral. Ezek Sri Krisna szavai, ezt ígéri a legmagasabb.

Aki így gyakorolta magát, aki megtisztította alsóbb természetét, aki rendületlen az odaadásban, aki derűs és szenvedélytelen, aki nem bánt senkit, aki minden lényt tökéletes szeretetében ölel és senkit ki nem zár együttérzéséből, aki úgy érez minden lény iránt, mint az anya elsőszülött gyermeke iránt, az ilyen ember alkalmassá vált az Úr jelenlétére. Felemelkedik a Legmagasabbhoz. Készen áll az örökkévaló békére. Mert aki szeretet – az Isten; akinek egész lénye szeretet, az a legmagasabbnak tükörképe: önmagában újratemeti az istenséget, mert a szeretet - Isten és Isten - szeretet. Mi tarthatná távol attól, ami önmaga? Milyen gát emelkedhetne a lélek és Ura közé? A lélek telve van az Úr szeretetével; ő maga a határtalan szeretet. És ahogy a folyó társaival egybefolyva rohan az óceánba, úgy röpül a lélek, amely szeretet, a szeretet óceánjába, a Legmagasabbhoz. A folyam vize elvegyül az óceánnal, és vele egyneművé válik. Ki tudná az óceánba merülő folyam vizét a tengervíztől elválasztani? A lélek ismeri Urát, hódolattal hajol meg előtte, és eltelve a Legmagasabbal, mindörökké egyé válik az Úrral, aki benne él. És akkor nem mondja többé az Úr, hogy a hívő hozzá fog jönni, vagy meg fogja találni, vagy keresni fogja a legmagasabb lakhelyhez vezető ösvényt, hanem így szól: „Úgy tekintem, mint saját magamat... Ő én magam vagyok”⁵³

Ez az ösvény vége, ez a szeretet elmaradhatatlan következménye. A szeretet Isten és minél tökéletesebb, annál inkább megnyilvánul benne az isteni. Még az emberi szeretetnél is láthatjuk, mint törli le a falakat; mennyire elfelejtjük, amikor szeretjük egymást az „enyém” és a „tied” fogalmát és egyek leszünk. Még a mi tökéletlen emberi szeretetünkben is a szerelmes egynek érzi magát kedvesével és nincs különvátság. Nem éreztük-e már, hogy ami a miénk – az a kedvesünké is és, hogy nincs különbség közte és saját magunk között? Így van ez a lélekkel és Urával, imádatra és hódolatra készítve elő magát, a lélek összes erőit önmagában kifejlesztve a tökéletesült lélek egyé válik Urával: egyé a szolgálatért, egyé a segítségért, egyé a világ megváltásáért - az Ő megváltása szerint, egyé a világ megsegítéséért - az Ő megsegítése szerint. A szerető és szeretett eme közösségében olyan tökéletes az összeolvadás és az azonosulás, hogy mindent, amit az egyik tesz, teszi a másik is. A bhakta a világ

⁵⁰ Bhagavad Gitá II.59.

⁵¹ Bhagavad Gitá X.17.

⁵² Bhagavad Gitá XVIII.53.

⁵³ Bhagavad Gitá VII.18.

megváltójává válik, ő maga is Isten, és minden, amit Isten tehet, ő, aki egy Vele, szintén megtehet a világok teremtésére és eltörlésére.

Mivé lehetne India, ha fölnevelhetne néhány igazi bhaktát, nem szólamok, hanem a szív és az élet bhaktáit. Ha csak egy vagy két ilyen embert lehetne találni, akiknek szíve úgy lángolna az isteni szeretettől, hogy semmi ki nem maradna mindent átfogó öleléséből, akkor Indiát jóformán egyszerre meg lehetne váltani. A szeretet keresztül vinné akaratát. Emlékezzünk a kipróbált odaadás példájára, a Prahláda fiúcskára. Semmi sem tudta megsebezni, semmiféle mérég megölni, a tűz meg nem égette, a hegy agyon nem zúzta, és mindez azért történhetett így, mert tökéletesen odaadó volt, teljes szívből imádta Urát, minden veszélyen és akadályon keresztül. A tökéletes hívőnek semmi sem árthat, a fegyver meg nem ölheti, víz meg nem fullasztja. Eggyé vált a halhatatlan Szellemmel, és a szeretet – halhatatlan élet. Ezért mondta Nárada, és én vele fejezem be, amint vele is kezdtem: „A szeretet lényege a legtökéletesebb odaadás valaki iránt; a szeretet halhatatlan.”

Óh, hol keressük az ilyen embert, hogy segítsen rajtunk, hogy tanítson minket? Mi még nem válhatunk ilyenné. Mi nem lehetünk azzá a szeretetté, ami Istenné változtat minket. De nem segíthetünk-e szeretetünkkel másokat, akik nálunk méltóbbak? Nem siettethetjük-e azoknak haladását, akik előbbre jutottak?

Ne felejtjük el, hogy sok kis folyam együttvéve hatalmas zuhatagot alkothat. Irányítsuk szeretetünk és imádatunk csermelyeit a Legfelsőbb lábaihoz. Ajánljuk fel szeretetünket, még ha gyenge is, ajánljuk fel aspirációinkat, még ha tétovák is, ajánljuk fel odaadásunkat, még ha erőtlen is. Helyezzük mindezt Annak lába elé, aki a szeretet és a tiszta jóság. Nem volna-e lehetséges, hogy a sok szeretet egyetlen lángoszloppá válva megsegíti hazánkat, megtisztítja népünket? Aspirációinkkal megteremtjük a siker lehetőségét. Vegyük hát ki részünket a nagy közös munkából.